

Υποστηρικτικό Σχέδιο για Κοινότητες Υποδοχής

Τεχνική υποστήριξη στη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα

European Association of Service providers
for Persons with Disabilities

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Καταχώρηση Εργασίας: Ευρωπαϊκή Ένωση Παρόχων Υπηρεσιών για Άτομα με Αναπηρία (EASPD), Βρυξέλλες, Ιούνιος 2021.

Πνευματικά δικαιώματα: © EASPD 2021. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Κανένα μέρος αυτής της δημοσίευσης δεν μπορεί να αναπαραχθεί, να αποθηκευτεί ή να εισαχθεί σε ένα σύστημα ανάκτησης χωρίς την προηγούμενη άδεια των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων.

Technical support on the deinstitutionalisation process
in Greece Grant Agreement: SRSS/S2019/02

Παραδοτέο 24 (σύμφωνα με το Πλάνο εργασίας) με βάση το Στοιχείο 4, Αποτέλεσμα 4.2, Δράση 4.2.1 «Προετοιμασία ενός υποστηρικτικού σχεδίου για κοινότητες υποδοχής»

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση Παρόχων Υπηρεσιών για Άτομα με Αναπηρία (EASPD) θα ήθελε να ευχαριστήσει τον κ. Χάρη Ασημόπουλο και τον κ. Ιωάννη Μπίστα για τη σύνταξη αυτής της έκθεσης καθώς και την κ. Σοφία Καραγκούνη (ΕΕΑ Μαργαρίτα) για τη συνεισφορά της.

Αυτή η έκδοση πραγματοποιήθηκε με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Προγράμματος Στήριξης των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων και σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Υποστήριξης των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι πληροφορίες που περιέχονται σε αυτήν την έκδοση δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1. Αποϊδρυματοποίηση και κοινότητα	5
1.1 Κοινωνικές στάσεις προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης.....	7
1.2 Το φαινόμενο της αντίστασης στις διαδικασίες της αποϊδρυματοποίησης	10
1.3 Η σημασία της κοινότητας στη διαδικασία της αποϊδρυματοποίησης.....	13
2. Η προετοιμασία και εμπλοκή της τοπικής κοινότητας στις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης	16
2.1 Η αξιολόγηση της κοινότητας	17
2.2 Ενημέρωση και συνεργασία με δίκτυα της κοινότητας	20
2.3 Η ευαισθητοποίηση της κοινότητας.....	23
2.4 Επικοινωνιακή πολιτική.....	26
2.5 Τοπική κοινωνική αλληλεγγύη και εθελοντισμός	28
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	30
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	31

Εισαγωγή

Η αποϊδρυματοποίηση σκοπό έχει τη προαγωγή της πλήρους ένταξης και της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από τα ιδρύματα στο δυναμικό κοινωνικό πεδίο της ζωής της τοπικής κοινότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της κοινότητας, οι διαστάσεις, η δομή, οι λειτουργίες και η δυναμική των σχέσεων που περιλαμβάνει, έχουν σημαίνουσα αξία και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις προσπάθειες της αποϊδρυματοποίησης.

Στόχος του παρόντος εγγράφου "Υποστηρικτικό σχέδιο για κοινότητες υποδοχής - Outreach plan for receiving communities" είναι αφενός να αναδείξει τη θεμελιώδη σύνδεση της αποϊδρυματοποίησης και της τοπικής κοινότητας και αφετέρου να προτείνει συστάσεις και βέλτιστες πρακτικές για την διαμόρφωση ενός κατάλληλου και αποτελεσματικού σχεδίου δράσης σχετικά με τη προσέγγιση, τη προετοιμασία και την εμπλοκή της κοινότητας στις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης.

Η σύνταξη του παρόντος εγγράφου βασίζεται στον ουσιαστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι τοπικές και ευρύτερες κοινότητες σε οποιαδήποτε μεταρρύθμιση σκοπεύει να εφαρμόσει τις σύγχρονες αντιλήψεις για την κοινωνική ένταξη και την ισότιμη συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας των ευάλωτων και ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, μεταξύ των οποίων είναι και τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης που παραμένουν στα ιδρύματα, παιδιά, ηλικιωμένοι και άτομα με αναπηρίες.

Βασική θέση που προσανατολίζει το "Υποστηρικτικό σχέδιο για κοινότητες υποδοχής" είναι ότι μία ενημερωμένη κοινότητα μπορεί να υποστηρίξει ουσιαστικά και πολύ καλύτερα μία διαδικασία αλλαγής και να εφαρμόσει νέες πολιτικές. Η κοινότητα "δίνει" και "παίρνει" σε μία τέτοια δυναμική μεταρρυθμιστική διαδικασία.

Σύμφωνα με αυτό, ένας από τους βασικούς στόχους της αποϊδρυματοποίησης είναι και η δημιουργία φιλόξενων και χωρίς αποκλεισμούς κοινοτήτων για τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης μέσω συστηματικής εργασίας με κατάλληλες δράσεις.

Ειδικότερα, το "Υποστηρικτικό σχέδιο για κοινότητες υποδοχής" αποσκοπεί στην αξιοποίηση τόσο των θεσμικών δυνατοτήτων που παρέχει μία τοπική κοινότητα όσο και του ανθρώπινου δυναμικού της ως προς:

- τη διαδικασία της έμπρακτης εφαρμογής των διακηρύξεων για την ισοπολιτεία και τα δικαιώματα όλων των ομάδων του πληθυσμού,
- την ανάγκη για βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό στη διάρκεια της εξέλιξη της αποϊδρυματοποίησης χωρίς παλινωδίες και
- την δημιουργία κλίματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων (άτομα με ανάγκες υποστήριξης, οικογένειες και φροντιστές, εργαζόμενοι στον χώρο, τοπική κοινότητα) και της δέσμευσης στους στόχους της.

Το σχέδιο δράσης για τη προσέγγιση, τη προετοιμασία και την εμπλοκή της κοινότητας στις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης, το οποίο παρουσιάζεται και αναλύεται στη συνέχεια, προβλέπει και περιλαμβάνει ζητήματα σχεδιασμού δράσεων σχετικά με:

- την αξιολόγηση της κοινότητας,
- την ενημέρωση και την ανάπτυξη συνεργασίας με δίκτυα της κοινότητας,
- την ευαισθητοποίηση της κοινότητας με σκοπό την καταπολέμηση προκαταλήψεων και αρνητικών στάσεων,
- την ανάπτυξη της στρατηγικής επικοινωνιακής πολιτικής,
- την κινητοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου της τοπικής κοινότητας με την ανάπτυξη δικτύου εθελοντών.

Ι. Αποϊδρυματοποίηση και κοινότητα

Η αποϊδρυματοποίηση αποτελεί σημαντική στρατηγική εφαρμογή της πολιτικής για την προαγωγή των δικαιωμάτων των παιδιών, των ατόμων με αναπηρία και των ηλικιωμένων με ανάγκες υποστήριξης που διαβιούν σε ιδρύματα. Αποσκοπεί στην κατάργηση των ιδρυμάτων και την δημιουργία υπηρεσιών εντός της κοινότητας, με σκοπό την υποστήριξη της κοινωνικής τους ένταξης, της ισότιμης συμμετοχής τους στη ζωή της κοινότητας και της πρόληψης της ιδρυματοποίησης.

Η διαδικασία της αποϊδρυματοποίησης δεν αφορά σε μία απλή μετεγκατάσταση όσων ζουν στα ιδρύματα σε υπηρεσίες στη κοινότητα. Είναι μία πολύ-επίπεδη, δυναμική και σύνθετη διαδικασία μετάβασης από το ιατρικό στο κοινωνικό και δικαιωματικό μοντέλο για τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και της εφαρμογής των αντίστοιχων διακηρύξεων για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, των Διεθνών Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού και των Ατόμων με Αναπηρία και της Διακήρυξης της Μαδρίτης για τους Ηλικιωμένους.

Ειδικότερα ως προς τα άτομα με αναπηρία, η αποϊδρυματοποίηση βασίζεται στο κοινωνικό - δικαιωματικό μοντέλο της αναπηρίας και στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, την οποία κύρωσε η Ελλάδα με τον Ν. 4074/2012. Πλέον και στη χώρα μας η ιδρυματοποίηση θεωρείται κακή πολιτική, καθώς παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care, 2012). Σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία δεν οφείλονται στους λειτουργικούς περιορισμούς που δημιουργεί η αναπηρία. Οφείλεται στις αδυναμίες της κοινωνίας να αντιμετωπίσει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία με εύλογες προσαρμογές, προσβασιμότητα, καθολικό σχεδιασμό και δικαιώματα. Σύμφωνα με τη δικαιωματική προσέγγιση, που αποτελεί προέκταση του κοινωνικού μοντέλου, η αναπηρία δεν

είναι ζήτημα πρόνοιας, αλλά ζήτημα διασφάλισης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών και η διαχείριση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία απαιτεί τη θέσπιση νομοθεσίας καταπολέμησης των διακρίσεων και την εφαρμογή μέτρων (θεσμικών και άλλων) σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2012).

Το Άρθρο 19 της Σύμβασης αναγνωρίζει το ίσο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να ζουν ανεξάρτητα στην κοινότητα, περιλαμβάνοντας δυο άμεσα συναρτώμενες μεταξύ τους διαστάσεις: το δικαίωμα στην ανεξάρτητη διαβίωση και το δικαίωμα συμπερίληψης στην κοινότητα. Οι πρακτικές διαχωρισμού και απομόνωσης των ατόμων με αναπηρία, όπως συμβαίνει στα ιδρύματα, είναι απολύτως ασύμβατες με το Άρθρο 19 και πλέον θεωρούνται σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων τους.

Στην πολιτική της αποϊδρυματοποίησης συνετέλεσε η ευρεία αναγνώριση ότι η ιδρυματική φροντίδα επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης που διαβιούν στα ιδρύματα. Ειδικότερα, από δεκαετίες έχει αποδειχθεί ότι σχετίζεται με παθητικότητα, έκπτωση της λειτουργικότητας, στίγμα, απόσυρση από κοινωνικούς ρόλους, περιορισμό των κοινωνικών προσδοκιών, ρήξη των οικογενειακών δεσμών και του κοινωνικού δικτύου υποστήριξης και σε ορισμένες περιπτώσεις σχετίζεται και με φαινόμενα παραμέλησης και κακοποίησης των ανθρώπων (Συνήγορος του Πολίτη – Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού, 2011, Ασημόπουλος και συν, 2009).

Προγράμματα αποϊδρυματισμού έχουν ήδη αναπτυχθεί σε πολλές χώρες, καθώς και στην Ελλάδα για τα άτομα με ψυχικές αναπηρίες με το πρόγραμμα ψυχιατρικής μεταρρύθμισης. Σε σύγκριση με την ιδρυματική φροντίδα, η αποϊδρυματοποίηση και η υποστήριξη από υπηρεσίες στη κοινότητα έχει επιφέρει θετικές εκβάσεις σε όλους τους τομείς της ζωής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης.

Ένα σημαντικό σώμα ερευνών έχει αξιολογήσει τον αντίκτυπο της αποϊδρυματοποίησης στην ποιότητα ζωής, στα συμπεριφορικά αποτελέσματα, στην ικανοποίηση της ζωής, στην ικανότητα σε δραστηριότητες καθημερινής ζωής και ως προς τα δίκτυα υποστήριξης. Οι μελέτες, ανεξάρτητα από την αναλυτική τεχνική ή τη χώρα προέλευσης, διαπιστώνουν ότι η διαβίωση στην κοινότητα έχει θετικά αποτελέσματα στη ζωή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης που προηγουμένως διαβιούσαν σε ιδρύματα (Kozma et al, 2009, Walsh et al, 2010). Ειδικότερα, δείχνουν ότι με την υποστήριξη στη κοινότητα έχουν καλύτερη ποιότητα φροντίδας, καλύτερη αντικειμενική ποιότητα ζωής, έχουν περισσότερες ευκαιρίες επιλογής, έχουν μεγαλύτερη αυτονομία και δυνατότητα λήψης πρωτοβουλιών, έχουν ευρύτερα κοινωνικά δίκτυα υποστήριξης και περισσότερους φίλους, ευκαιρίες συμμετοχής στην κοινοτική ζωή, έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποκτήσουν νέες δεξιότητες και να αναπτύξουν υπάρχουσες και οι ίδιοι είναι πιο ικανοποιημένοι με τις συνθήκες διαβίωσής τους. Όμως, όπως καταγράφεται από τη διεθνή εμπειρία, αλλά και από την εμπειρία της αποϊδρυματοποίησης των ατόμων με ψυχική αναπηρία στην Ελλάδα, η διαδικασία αυτή παρά τα θετικά αποτελέσματα που έχει στη ζωή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις και αντιστάσεις.

Όπου με την αποϊδρυματοποίηση επιχειρήθηκαν προσπάθειες αλλαγής και βελτίωσης της ποιότητας ζωής και της κοινωνικής συμπερίληψης των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης,

παρατηρείται να εκδηλώνονται αντιδράσεις από όλους τους εμπλεκόμενους: ενοίκους, οικογένειες, προσωπικό των ιδρυμάτων και τοπικές κοινότητες. Οι αντιδράσεις αυτές έχουν άμεση σχέση με το φαινόμενο της αντίστασης στην αλλαγή (Chenoweth, 1998). Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυνατόν να παρεμποδίσουν το έργο της αποϊδρυματοποίησης με επιπτώσεις στη δημιουργία και λειτουργία των νέων υπηρεσιών υποστήριξης στη κοινότητα και με κίνδυνο τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης μετά τη μετάβασή τους στη κοινότητα να παραμένουν περιθωριοποιημένα και αποκλεισμένα από τη κοινοτική ζωή.

Οι αντιστάσεις στην ανάπτυξη της αποϊδρυματοποίησης σχετίζονται κυρίως:

- με τις προκαταλήψεις και τις αρνητικές στάσεις ειδικότερα προς την αναπηρία, και
- με ζητήματα που αφορούν στο πολυδιάστατο και δυναμικό πλαίσιο των τοπικών κοινοτήτων.

Οι παράγοντες αυτοί υποδεικνύουν τη θεμελιώδη σχέση και την απαραίτητη σύνδεση της κοινότητας και των διαδικασιών αποϊδρυματοποίησης για τη διασφάλιση βιώσιμων και κατάλληλων αποτελεσμάτων. Βασική προϋπόθεση της επιτυχίας αυτού είναι η τοπική κοινότητα με κατάλληλες μεθόδους να ενημερώνεται και να ευαισθητοποιείται ως προς τους στόχους της αποϊδρυματοποίησης και στα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και να προετοιμάζεται να τα υποδεχθεί και να τα συμπεριλάβει ισότιμα στη κοινοτική ζωή.

1.1 Κοινωνικές στάσεις προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης

Οι κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και ειδικότερα προς τα άτομα με αναπηρίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην δυνατότητα της ισότιμης συμμετοχής τους στην κοινωνία, καθώς είναι δυνατόν να αποτελέσουν είτε παράγοντα υποστήριξης είτε παράγοντα παρεμπόδισης της κοινωνικής τους ένταξης (Ε.Σ.Α.με Α., 2017).

Ειδικότερα, το γεγονός αυτό επισημαίνεται ιδιαίτερα στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Σχετικά, αναγνωρίζεται ότι οι περιορισμοί που αντιμετωπίζουν στη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή απορρέουν και από συμπεριφορικά και ιδεολογικά εμπόδια και ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις και οι προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία οδηγούν σε διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό. Για το λόγο αυτό, με το άρθρο 8 της Σύμβασης για την «αφύπνιση της κοινωνίας», τα Κράτη αναλαμβάνουν να υιοθετήσουν μέτρα προκειμένου να ενημερώσουν όλη την κοινωνία σχετικά με τα άτομα με αναπηρία, να ενθαρρύνουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους, να καταπολεμήσουν τα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις και τις επιβλαβείς πρακτικές σε βάρος τους, σε όλους τους τομείς της ζωής, και να προάγουν την ενημέρωση για τις ικανότητες και τη συνεισφορά τους στο κοινωνικό σύνολο (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Οι στάσεις ενός ατόμου αντιπροσωπεύουν την αντίληψή του για τα κοινωνικά φαινόμενα και κατευθύνουν τη συμπεριφορά στην αλληλεπίδρασή του με τα άλλα άτομα. Μια στάση είναι μια ιδέα (γνωστικό συστατικό) φορτισμένη με συναίσθημα (συναίσθηματικό συστατικό) που προδιαθέτει μια κατηγορία δράσεων (συστατικό συμπεριφοράς) σε μια συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικών καταστάσεων (Triandiset al, 1984). Η διαμόρφωση των στάσεων αποτελεί μια εξελικτική διαδικασία και αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης που στηρίζεται στη μάθηση από το έμμεσο και άμεσο περιβάλλον. Οι στάσεις χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της σταθερότητας, καθώς δεν αλλάζουν εύκολα ή αντιστέκονται στην αλλαγή.

Οι προκαταλήψεις αντίστοιχα, είναι οι απόψεις που διαμορφώνονται εκ των προτέρων, χωρίς μελέτη και εξέταση των πραγμάτων και συνήθως είναι εσφαλμένες και μεροληπτικές. Σηματοδοτούν την αρνητική προδιάθεση απέναντι σε μέλη κάποιας συγκεκριμένης ομάδας και περικλείουν αυθαίρετες γενικεύσεις και στερεότυπες πεποιθήσεις (Olson and Zannam, 1993).

Παρά του ότι οι κοινωνικές στάσεις προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και ειδικότερα προς τα άτομα με αναπηρία φαίνεται να βελτιώνονται, τα δεδομένα των ερευνών δείχνουν ότι αυτές είναι συχνά πατερναλιστικές και ότι συνεχίζουν να είναι κατά κύριο λόγο αρνητικές (Deal, 2006). Τα στερεότυπα για την αναπηρία συνεχίζουν να δημιουργούν προκαθορισμένες προκαταλήψεις έναντι των ατόμων με αναπηρία, οι οποίες αντικατοπτρίζονται σε αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές. Αυτές λειτουργούν ως εμπόδια, τόσο στη κοινωνική ένταξη και συμμετοχή τους σε κοινωνικά, εκπαιδευτικά και επαγγελματικά πλαίσια, όσο και στην εφαρμογή και την επιτυχία πολιτικών προαγωγής των σχετικών δικαιωμάτων τους, όπως η αποϊδρυματοποίηση.

Στο κοινωνικό πεδίο, οι αρνητικές στάσεις συνδέονται με συμπεριφορές κοινωνικής απόρριψης και διατήρησης υψηλών επιπέδων κοινωνικής απόστασης από τα άτομα με αναπηρίες στη ζωή της κοινότητας, με αποτέλεσμα την κοινωνική τους περιθωριοποίηση και απομόνωση (White et al, 2006).

Στην εκπαίδευση, οι αρνητικές στάσεις τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών αποτελούν εμπόδιο στην εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς, καθώς ορισμένοι εκπαιδευτικοί είναι απρόθυμοι να συμπεριλάβουν μαθητές με αναπηρία στην τάξη, ενώ άλλοι που τάσσονται υπέρ της συμπερίληψης μαθητών με αναπηρία χρειάζονται εκπαίδευση και υποστήριξη ως προς αυτό. Σε σχέση με την απασχόληση, διαπιστώνεται ότι οι αρνητικές στάσεις των εργοδοτών αποδεικνύονται σημαντικό εμπόδιο στην πρόσβαση και ένταξη στην αγορά εργασίας.

Στον τομέα της υγείας, έχει διαπιστωθεί ότι οι αρνητικές στάσεις μπορούν να δημιουργήσουν προβλήματα στα άτομα με αναπηρίες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, στη θεραπεία και τον προληπτικό έλεγχο, καθώς ορισμένοι επαγγελματίες υγείας στερούνται κατάλληλη κατάρτιση και ευαισθητοποίηση όσον αφορά την αναπηρία.

Όσον αφορά τη στέγαση, οι στάσεις του προσωπικού υπηρεσιών υποστηριζόμενης διαβίωσης και των γειτόνων έχει φανεί ότι είναι δυνατόν να επηρεάσουν το βαθμό ένταξης και συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη ζωή της κοινότητας. Ειδικότερα, η στάση των μελών του προσωπικού ποικίλλει στην περίπτωση της δημιουργίας κοινωνικών δικτύων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη κοινωνική ένταξη των ενοίκων και απαιτούν ενεργή υποστήριξη για τη δημιουργία και τη διατήρηση συνδέσεων (Thompson et al, 2012, Hannon, 2007).

Οι στάσεις προς τα άτομα με αναπηρίες έχουν διερευνηθεί σε σχέση με κοινωνικο-δημογραφικούς παράγοντες, πλευρές της προσωπικότητας των ατόμων και το βαθμό εξοικείωσης και επαφής με άτομα με αναπηρίες και ως προς τους διαφορετικούς τύπους αναπηρίας.

Τα αποτελέσματα ερευνών δείχνουν ότι οι γυναίκες, οι νέοι άνθρωποι και τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης είναι πιθανό να έχουν περισσότερο θετικές στάσεις προς τα άτομα με αναπηρίες, ενώ αντίθετα περισσότερο αρνητικές στάσεις έχουν οι άνδρες, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης (Randle and Reis, 2017). Σε σχέση με χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, οι αρνητικές στάσεις έχει φανεί ότι σχετίζονται άμεσα με αυταρχισμό, επιθετικότητα, αρνητική ταύτιση με τον αδύναμο και θετική ταύτιση με τον ισχυρό και στερεοτυπικό τρόπο σκέψης. Η προσωπική αλληλεπίδραση και η αυξημένη επαφή με άτομα με αναπηρία έχει φανεί ότι ενισχύει τις θετικές στάσεις και συμπεριφορές προς αυτά. Επισημαίνεται όμως ότι όταν εξετάζεται ο αντίκτυπος της επαφής στις στάσεις και αντιλήψεις για τα άτομα με αναπηρίες χρειάζεται να γίνεται διάκριση μεταξύ της ποσότητας της επαφής και της ποιότητας της επαφής. Η ποιοτική επαφή, που αφορά σε αλληλεπιδράσεις με κοινωνική και συναισθηματική δέσμευση, αποτελεί προγνωστικό παράγοντα θετικών εκβάσεων σε σχέση με το πλήρη σεβασμό και

την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρίες και την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους.

Τα αποτελέσματα των ερευνών δείχνουν επίσης ότι οι στάσεις διαφοροποιούνται ως προς τις διαφορετικές ομάδες των ατόμων με αναπηρίες. Τα άτομα με ψυχικές αναπηρίες αντιμετωπίζονται με υψηλότερα επίπεδα στίγματος και αρνητικών στάσεων σε σύγκριση με άλλους τύπους αναπηριών. Οι στάσεις αυτές βασίζονται στις επικρατούσες στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις ότι είναι άτομα απρόβλεπτα και επικίνδυνα. Τα άτομα με νοητική και αναπτυξιακή αναπηρία, παρά του ότι συγκριτικά αντιμετωπίζουν λιγότερο αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές, γίνονται αντιληπτά ως άτομα με υποτιμημένες τις πραγματικές τους δυνατότητες και ως άτομα που δεν έχουν ικανότητα να μάθουν ή να αλλάξουν και συχνά αντιμετωπίζονται ως «παιδιά». Οι στάσεις απέναντι σε άτομα με σωματική αναπηρία τείνουν να είναι πιο θετικές από ό, τι για άλλους τύπους αναπηρίας, καθώς συνδέονται με περισσότερα θετικά παραδείγματα ενεργής συμμετοχής στα κοινά και στα κέντρα λήψης αποφάσεων, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό (Randle and Reis, 2017). Στην Ελλάδα οι έρευνες σε σχέση με τις αντιλήψεις και τις στάσεις του γενικού πληθυσμού απέναντι στην αναπηρία είναι περιορισμένες.

Έρευνα της κοινής γνώμης για τα άτομα με αναπηρία που πραγματοποιήθηκε Πανελλαδικά το 2013 για λογαριασμό της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία από την KAPPA RESEARCH, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα, έδειξε ότι το 35% θεωρεί ότι τα άτομα με αναπηρία ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας, το 51% ότι τα άτομα με αναπηρία γίνονται συχνά αποδέκτες κοινωνικών διακρίσεων, το 80% ότι οι διακρίσεις εις βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα είναι αρκετά έως πολύ διαδεδομένες, το 58% πιστεύουν ότι τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται από την ελληνική κοινωνία με οίκτο, το 52% με προκατάληψη, το 23% με φιλανθρωπία, το 20% με απόρριψη, ενώ μόνο το 10% πιστεύει ότι τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται από την ελληνική κοινωνία ισότιμα (KAPA RESEARCH, 2013).

Σύμφωνα με τα δεδομένα του Ευρωβαρόμετρου για το 2019, σχετικά με τις στάσεις και αντιλήψεις των πολιτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) ως προς τις διακρίσεις και τις ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο διάκρισης, η Ελλάδα καταγράφει

φει το τρίτο μεγαλύτερο εθνικό ποσοστό (53%) μεταξύ των πολιτών της Ε.Ε. που πιστεύουν ότι οι διακρίσεις λόγω αναπηρίας είναι διαδεδομένες στη χώρα τους (μέσος όρος Ε.Ε.: 44%), ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά (46%) μεταξύ των πολιτών της Ε.Ε. που αναφέρουν ότι έχουν κοινωνικές συναναστροφές με άτομα με αναπηρία (μέσος όρος Ε.Ε.: 63%) και ένα σημαντικό υψηλό ποσοστό (46%) μεταξύ των πολιτών στην Ε.Ε. που δεν νιώθουν άνετα στην ιδέα ότι ένα από τα παιδιά τους συνάπτει δεσμό με άτομο με αναπηρία (European Commission, 2019).

Τα δεδομένα δείχνουν ότι παρά του ότι στη χώρα διαπιστώνεται αποδοχή των αρχών της ισότητας, της δικαιοσύνης και της ανεκτικότητας από τη πλειοψηφία των πολιτών, σημαντικό τμήμα του πληθυσμού συνεχίζει να υιοθετεί φοβικές και συντηρητικές στάσεις προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης που εδράζονται ειδικότερα σε αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις για την αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2019).

Επίσης, μελέτες σχετικά με τις κοινωνικές στάσεις προς τα άτομα τρίτης ηλικίας δείχνουν ότι αυτά αντιμετωπίζονται με προκαταλήψεις και διακρίσεις. Κυριαρχούν τα στερεότυπα ότι τα άτομα τρίτης ηλικίας είναι μη παραγωγικά, άρρωστα, καταθλιπτικά και με γνωστική εξασθένηση. Αποτέλεσμα αυτών είναι συχνά πολλαπλές διακρίσεις, η απομόνωσή τους από την κοινότητα, προβλήματα ανεπαρκούς στέγασης και χαμηλού εισοδήματος, η ιδρυματοποίηση και προβλήματα ψυχικής και σωματικής υγείας που δεν αντιμετωπίζονται (Ragan and Bowen, 2001). Διακρατική έρευνα σε 27 χώρες της Ευρώπης σχετικά με τη σοβαρότητα των διακρίσεων λόγω ηλικίας έδειξε ότι το 35% των ερωτηθέντων είχαν βιώσει άδικη μεταχείριση τον τελευταίο χρόνο λόγω της ηλικίας τους, σε σύγκριση με το 25% λόγω του φύλου τους και 17% λόγω

της φυλής τους (Abrams et al, 2011), ενώ το 44% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι η διάκριση λόγω ηλικίας είναι ένα σοβαρό πρόβλημα. Λόγω αυτών, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας καλεί στη καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ηλικίας με δράσεις αντιμετώπισης των ατομικών και κοινωνικών στερεότυπων και συμπεριφορών προς τους ανθρώπους με βάση την ηλικία τους, καθώς και των πολιτικών και των θεσμών που διαιωνίζουν αυτές τις διακρίσεις, όπως ενδεικτικά ο ιδρυματισμός (Officer and de la Fuente-Núñez, 2018).

Τέλος, η επικράτηση της ιδρυματικής φροντίδας για τα παιδιά με ανάγκες υποστήριξης βασίζεται σε κοινωνικά λανθασμένες αντιλήψεις και μύθους σχετικά με τη παιδική προστασία και τα ιδρύματα για τα παιδιά. Στις λανθασμένες αυτές αντιλήψεις συμπεριλαμβάνονται οι εξής απόψεις: Τα παιδιά στα ιδρύματα είναι ορφανά - Το ίδρυμα είναι αναγκαστική λύση για τα παιδιά με αναπηρία - Τα ιδρύματα είναι ο κατάλληλος χώρος φροντίδας για τα παιδιά χωρίς οικογένεια - Η αναδοχή φροντίδα δεν είναι ασφαλής για τα παιδιά - Οι εργαζόμενοι στα ιδρύματα κινδυνεύουν από την αποϊδρυματοποίηση. Συνεπώς, η αποϊδρυματοποίηση δεν είναι δυνατόν να αφορά μόνο το κλείσιμο των ιδρυμάτων για τα παιδιά, αλλά πρωταρχικά απαιτεί αλλαγή παραδείγματος και αλλαγή νοοτροπίας στη προστασία των παιδιών με ανάγκες υποστήριξης, με έμφαση στα δικαιώματα των παιδιών και την ποιότητα της φροντίδας. Η διαδικασία συνεπάγεται έναν ολοκληρωμένο μετασχηματισμό του συστήματος προστασίας των παιδιών που να βασίζεται κυρίως στην ενίσχυση όλων των ειδών των υπηρεσιών οικογενειακής και γονικής υποστήριξης, ώστε να διασφαλιστεί ότι ο διαχωρισμός ενός παιδιού από την οικογένειά του θα είναι πραγματικά η τελευταία λύση (Opening Doors, 2017, Eurochild, 2012).

1.2 Το φαινόμενο της αντίστασης στις διαδικασίες της αποϊδρυματοποίησης

Η αποϊδρυματοποίηση είναι διαδικασία μετασχηματισμού του συστήματος φροντίδας των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, από τα ιδρύματα σε υπηρεσίες υποστήριξης στην κοινότητα. Η αποϊδρυματοποίηση αποτελεί μία ευρεία διαδικασία αλλαγής που απαιτεί επιμονή και δέσμευση. Εξελίσσεται ως μία συνεχής, περίπλοκη και δυναμική διαδικασία, η οποία καθορίζεται από αλληλεπιδράσεις με όσους συμμετέχουν σε αυτή, καθώς και με το τοπικό πλαίσιο της κοινότητας. Κλονίζει τις υπάρχουσες ισορροπίες και απαιτεί από όλους τους εμπλεκόμενους, προσωπικό, ενοίκους των ιδρυμάτων, οικογένειες, τοπικές κοινότητες, νέες στάσεις, συμπεριφορές, σχέσεις και λειτουργίες.

Η αλλαγή είναι η μετάβαση από μια κατάσταση σε μια άλλη, η οποία συνιστά μια διαδικασία προσαρμογής και επανατοποθέτησης ατόμων και ομάδων σε ένα νέο περιβάλλον όπου θα μπορούν να λειτουργήσουν πιο αποτελεσματικά (Adair, 1990).

Σε ατομικό επίπεδο η αποδοχή της αλλαγής ακολουθεί τα εξής διαδοχικά στάδια:

- λύπη για την απώλεια,
- προσπάθεια ανακάλυψης του χαμένου αντικειμένου,
- αξιολόγηση του καινούργιου,
- μετατροπή,
- ταυτοποίηση, και
- προσαρμογή.

Παρεμφερείς διεργασίες που συμβαίνουν στα άτομα προκειμένου να αποδεχθούν και να προσαρμοστούν στην αλλαγή μίας υφιστάμενης κατάστασης, βιώνονται και από τις ομάδες, τους οργανισμούς, αλλά και τις κοινότητες.

Όταν η αλλαγή αντιμετωπίζεται με έλλειψη ενδοψυχικής ασφάλειας και αδυναμία ταυτοποίησης, γίνεται απειλητική με συνέπεια να προκαλείται αντίσταση στην αποδοχή της. Η αντίσταση στην αλλαγή συνήθως πηγάζει από φόβο για το άγνωστο, επιθυμία ασφάλειας και διατήρηση του κατεστημένου, έλλειψη γνώσεων και πληροφόρησης, απουσία εμπιστοσύνης, προκαταλήψεις,

ασυμβίβαστο αξιών και απώλεια του γνώριμου ψυχοκοινωνικού πεδίου.

Το φαινόμενο της αντίστασης στην αλλαγή παρατηρείται και στην περίπτωση των αλλαγών που προωθεί η αποϊδρυματοποίηση (European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care, 2012, European Union Agency for Fundamental Rights, 2018)). Εκδηλώνεται τόσο από το προσωπικό των ιδρυμάτων, όσο και από τα ίδια τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και τις οικογένειες τους, αλλά επιπλέον και από τις τοπικές κοινότητες (Tsiantis et al, 1995). Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτές είναι δυνατόν να οδηγούν σε στάσεις και συμπεριφορές που έχουν στόχο την παρεμπόδιση της αποϊδρυματοποίησης.

Τα μέλη του προσωπικού των ιδρυμάτων είναι δυνατόν να αντιδράσουν θεωρώντας ότι στην προοπτική διακοπής της λειτουργίας του ιδρύματος επηρεάζεται το κύρος, η αυτοεκτίμηση και η οικονομική τους κατάσταση, διαταράσσεται η καθημερινή τους ρουτίνα καθώς αισθάνονται ότι χάνουν τους παραδοσιακούς τους ρόλους και αποδυναμώνονται οι συμβιωτικές σχέσεις που έχουν αναπτύξει με τους ενοίκους. Λόγω αυτών, τους διακινούνται αρνητικά συναισθήματα όπως ανασφάλεια, άγχος και δυσαρέσκεια και εκδηλώνουν αντίσταση στη μεταρρύθμιση του συστήματος. Αυτή είναι δυνατόν να προκύπτει υπό μορφή απουσιών από την εργασία, παρεμπόδιση των ενεργειών του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης και επίκλησης εξωτερικής βοήθειας για την διατήρηση του ιδρυματικού καθεστώτος.

Ειδικές παρεμβάσεις ενημέρωσης, εκπαίδευσης και υποστηρικτικής εποπτείας είναι δυνατόν να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα στην αντιμετώπιση αυτών των στάσεων, των φόβων και των αντιστάσεων των μελών του προσωπικού. Τέτοιου είδους παρεμβάσεις είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν την ενίσχυση θετικών συναισθημάτων και την υποστήριξη της επένδυσης των μελών του προσωπικού σε ένα καλύτερο μέλλον, αλλάζοντας τη νοηματοδότηση των αναγκών των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, αποσαφηνίζοντας

νίζοντας το μελλοντικό όραμα των προσπαθειών της αποϊδρυματοποίησης, εκπαιδεύοντας σε νέες αξίες, δημιουργία κινήτρων για εργασία με νέους μεθόδους και χρήση παραδειγμάτων που αποδεικνύουν ότι η αλλαγή είναι δυνατή και ρεαλιστική. Η εμπλοκή τους στην όλη διαδικασία από τα πρώτα στάδια, η δυνατότητα έκφρασης των δικών τους αναγκών, επιθυμιών σε συνάρτηση με την εξέλιξη της αποϊδρυματοποίησης, μπορεί να τους καταστήσει συμμετόχους σε αυτήν και όχι παθητικούς δέκτες, «εκτελεστές» εντολών/οδηγιών, δίνοντας τους έτσι έναν ουσιαστικό και παραγωγικό ρόλο.

Τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης στα ιδρύματα είναι δυνατόν να αντισταθούν στη μετάβασή τους σε υπηρεσίες στην κοινότητα. Οι αντιδράσεις τους σχετίζονται με τον αποχωρισμό και συνοδεύονται από ανησυχία και λύπη για την απώλεια του οικείου περιβάλλοντος, θυμό και τάσεις εξιδανίκευσης του ιδρύματος που εγκαταλείπουν και φόβο για το νέο άγνωστο περιβάλλον.

Ειδικά προγράμματα προετοιμασίας της μετάβασης στο νέο περιβάλλον στη κοινότητα διευκολύνει τους ενοίκους των ιδρυμάτων τόσο στη μείωση του άγχους και των αντιδράσεων, όσο και στην αποδοχή των νέων κοινοτικών υπηρεσιών διαμονής και υποστήριξής τους.

Οι οικογένειες των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στα ιδρύματα δυσκολεύονται να αποδεχθούν την προοπτική της μετάβασης των συγγενών τους στην κοινότητα. Η προοπτική αυτή τις απειλεί με στίγμα, προκαλεί άγχος και ανακινεί αισθήματα ενοχής. Σε ορισμένες περιπτώσεις την αντιλαμβάνονται ως απειλή για τη διαβίωση υποστήριξη των συγγενών τους. Ανησυχούν ότι σε σύγκριση με τα ιδρύματα δεν θα είναι ασφαλείς στην κοινότητα, καθώς και για την ποιότητα και την βιωσιμότητα των υπηρεσιών υποστήριξης της κοινότητας.

Με κατάλληλη και επαρκή ενημέρωση και συμβουλευτική, όταν αρχίσουν να αντιλαμβάνονται τα οφέλη της υποστήριξης των συγγενών τους στην κοινότητα, στη συντριπτική πλειονότητα μεταβάλλουν την αρχική τους αβεβαιότητα και ανησυχία σε υποστήριξη, αποδεχόμενοι ιδιαίτερα θετικά την αλλαγή. Επισημαίνεται ότι νεότεροι σε ηλικία γονείς, συγκριτικά με τους μεγαλύτερους, είναι περισσότερο δεκτικοί ως προς τη προοπτική της αποϊδρυματοποίησης

των παιδιών τους. Τείνουν να κατανοούν περισσότερο το δικαιωματικό μοντέλο για τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης, γεγονός που τους καθιστά περισσότερο έτοιμους και πρόθυμους στην ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων για την πρόληψη της κοινωνικής ένταξης των παιδιών τους. Βασική προϋπόθεση είναι να εμπλακούν και εκείνοι στη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης, ώστε να αισθανθούν ότι οι ανάγκες τους, οι ανησυχίες του, τα άγχη και οι επιθυμίες τους, λαμβάνονται υπόψη και συμβάλλουν στην διαμόρφωση εξατομικευμένων πλάνων μετάβασης στην επιδιωκόμενη νέα πραγματικότητα εντός της κοινότητας, ξεφεύγοντας από τη συνηθισμένη γραφειοκρατική και μονολιθική θεώρηση αυτών των διαδικασιών.

Γενικότερα, επισημαίνεται ότι η συμμετοχή των ληπτών υπηρεσιών και του προσωπικού των ιδρυμάτων από τα πρώτα βήματα στη διαδικασία της αποϊδρυματοποίησης είναι δυνατόν να εμπεριέξει την ανησυχία και τις αντιστάσεις τους. Ως προς αυτό, χρήσιμη αποδεικνύεται η συμμετοχή και συνεργασία τους στην εκπόνηση του «Πρωτόκολλου Αξιολόγησης Αναγκών» τους καθώς ενισχύει την κατανόησή τους ότι η ατομική τους υποστήριξη βρίσκεται στον πυρήνα της αποϊδρυματοποίησης. Είναι η υλοποίηση του γεγονότος ότι όλοι στη διαδικασία αυτής της μεταρρύθμισης, τόσο τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης στα ιδρύματα, όσο και οι οικογένειές τους και τα μέλη του προσωπικού, θα πρέπει να έχουν την υποστήριξη που θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν τη νέα κατάσταση, την ευκαιρία να εκφράσουν τις ανησυχίες τους και να υποβάλουν ερωτήσεις, με τη παράλληλη παροχή ειδικών μεθόδων και εργαλείων για την ανάπτυξη περιοδικά αναθεωρημένων ατομικών σχεδίων υποστήριξης και αποτελεσματικών παρεμβάσεων μαζί (EASPD, 2021).

Τέλος, φαινόμενα αντίστασης στις προσπάθειες του αποϊδρυματισμού παρατηρούνται και στο επίπεδο των τοπικών κοινοτήτων.

Η αντίσταση των τοπικών κοινοτήτων στις προσπάθειες της αποϊδρυματοποίησης είναι φαινόμενο που έχει παρατηρηθεί σε όλες τις χώρες που πραγματοποίησαν ειδικότερα προγράμματα αποϊδρυματοποίησης ατόμων με ψυχικές αναπηρίες. Σχετικά, καταγράφονται αντιδράσεις που κυμαίνονται από επιφυλακτικότητα έως και εχθρότητα, τόσο στο στάδιο της έναρξης λειτουργίας και εγκατάστασης των

νέων υπηρεσιών υποστήριξης στη κοινότητα, όσο στην συνέχεια και στις προσπάθειες ένταξης και συμμετοχής των ατόμων με ψυχική αναπηρία στη ζωή της κοινότητας.

Οι αντιδράσεις αυτές σχετίζονται με το στίγμα, τις προκαταλήψεις και τις αρνητικές στάσεις προς τα άτομα με ψυχική αναπηρία και με συλλογικά άγχη και φόβους. Ειδικότερα, σχετίζονται με φόβους των κατοίκων ότι θα εκπέσουν οι ηθικές αξίες, με αίσθηση κινδύνου της προσωπικής ασφάλειας, φόβους για αύξηση της παραβατικότητας, άγχος από παράδοξες συμπεριφορές και ανησυχία ότι θα επηρεαστεί αρνητικά η αξία της ακίνητης περιουσίας. Υπό την πίεση αυτών, οι τοπικές κοινότητες είναι δυνατόν να αντιδράσουν με διάφορες τρόπους, επιχειρώντας να αναστείλουν την εγκατάσταση των νέων υπηρεσιών ή να περιορίσουν τη παρουσία των ενοίκων τους στο κοινοτικό πεδίο.

Επιπρόσθετα, οι αντιδράσεις των τοπικών κοινοτήτων έχει φανεί ότι διαφοροποιούνται και σχετίζονται ανάλογα και με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, όπως η κοινωνικοοικονομική διαστρωμάτωση, τα χαρακτηριστικά της σύνθεσης του τοπικού πληθυσμού, το χαρακτηρισμό της χρήσης γης, το βαθμό κινητικότητας των κατοίκων, τις αξίες των κατοίκων. Σχετικές μελέτες (Wenocur and Belcher, 1990) δείχνουν ότι οι προσπάθειες λειτουργίας κοινοτικών υπηρεσιών που δημιουργούνται στο πλαίσιο διαδικασιών αποϊδρυματοποίησης αντιμετωπίζουν υψηλότερο βαθμό αντιστάσεων σε κοινότητες οι οποίες υιοθετούν συντηρητικές αξίες, οργανώνονται βασισμένες σε ισχυρούς φορείς με δυναμικούς ηγέτες, έχουν υψηλά ποσοστά ιδιόκτητης οικογενειακής κατοικίας και εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά μετακίνησης του πληθυσμού τους. Οι αντιδράσεις μειώνονται όταν πρόκειται να εγκατασταθούν στο τοπικό πεδίο υπηρεσίες μικρού αριθμού ενοίκων, όπως Ξενώνες, αντί υπηρεσιών μεγάλου αριθμού ενοίκων, όπως Οικοτροφείων, και όταν δεν παρατηρείται κορεσμός στην ίδια περιοχή μεγάλου αριθμού σχετικών υπηρεσιών. Στην περίπτωση της αποϊδρυματοποίησης

των ατόμων με ψυχική αναπηρία στην Ελλάδα καταγράφηκαν διάφορες μορφές σχετικών αντιδράσεων των τοπικών κοινοτήτων. Αυτές περιλάμβαναν πίεση των κατοίκων στη Τοπική Αυτοδιοίκηση και σε πολιτικούς παράγοντες για να αναλάβουν δράσεις, παραπληροφόρηση για την αποϊδρυματοποίηση μέσω μέσων τοπικής ενημέρωσης, προσφυγή σε ασφαλιστικά μέτρα και δικαστικές αγωγές για την αναστολή της λειτουργίας των νέων υπηρεσιών υποστήριξης, ανεπίσημες συμμαχίες με διάφορες τοπικές και δημόσιες υπηρεσίες για την μη εξυπηρέτηση ή παρεμπόδιση της λειτουργίας των νέων υπηρεσιών υποστήριξης και σε ορισμένες περιπτώσεις δυναμικές μορφές αντιδράσεων, όπως συγκεντρώσεις και αποκλεισμός των νέων υπηρεσιών υποστήριξης (Ασημόπουλος, 2006).

Συνεπώς, η αντιμετώπιση πιθανών αντιστάσεων των τοπικών κοινοτήτων στην εφαρμογή του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης απαιτεί κατάλληλη σχετική στρατηγική που να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τοπικών κοινωνιών ως ένα δομημένο σύστημα ανθρώπινου περιβάλλοντος. Αρχικά απαιτείται προσεκτικά σχεδιασμένη διαδικασία ενημέρωσης αντιπροσωπευτικών φορέων και σχετικών υπηρεσιών της τοπικής κοινότητας για τους στόχους της αποϊδρυματοποίησης και ανάπτυξης συνεργασιών. Η ενημέρωση χρειάζεται να εστιάζει στο δικαίωμα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στα ιδρύματα για συμμετοχή, ένταξη, μη διάκριση, ισοτιμία, επιλογή, έλεγχο της ζωής και υποστήριξη στο πλαίσιο της κοινότητας.

Η στρατηγική αυτή στηρίζεται στην άποψη ότι μόνο μια επαρκώς πληροφορημένη τοπική κοινωνία είναι δυνατόν να συναινέσει και να υποστηρίξει στη συνέχεια αποτελεσματικά την ένταξη και την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από το ίδρυμα στην κοινωνική της ζωή. Αναμένεται ότι ο φόβος και οι προκαταλήψεις όπου υπάρχουν θα καμφθούν με το χρόνο, σε πραγματικό επίπεδο, μέσω της άμεσης επαφής και αλληλεπίδρασης των κατοίκων των τοπικών κοινοτήτων με τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης.

1.3 Η σημασία της κοινότητας στη διαδικασία της αποϊδρυματοποίησης

Σκοπός της αποϊδρυματοποίησης είναι η προαγωγή της πλήρους ένταξης και της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από τα ιδρύματα στο δυναμικό κοινωνικό πεδίο της ζωής της τοπικής κοινότητας.

Η μετάβαση των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από τα ιδρύματα στη κοινότητα και η υποστήριξη της ένταξης σε αυτή εξελίσσεται στο πλαίσιο μιας πολυεπίπεδης διαδικασίας που προϋποθέτει:

- μελέτη και αξιολόγηση της οργάνωσης της κοινότητας,
- ενημέρωση της κοινότητας στους στόχους της αποϊδρυματοποίησης,
- ευαισθητοποίηση της κοινότητας στα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης,
- σχεδιασμό τοπικών σχεδίων κοινοτικών δράσεων για τη πραγματοποίηση της επιθυμητής αλλαγής στο κοινοτικό πλαίσιο.

Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της κοινότητας, οι διαστάσεις, η δομή, οι λειτουργίες και η δυναμική των σχέσεων που περιλαμβάνει, έχουν σημαίνουσα αξία και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις προσπάθειες της αποϊδρυματοποίησης.

Η κοινότητα περιλαμβάνει ορισμένο πληθυσμό, δομές, λειτουργίες, αξίες και αλληλεπιδράσεις των μελών της με τους θεσμούς. Συνιστά ένα μοντέλο κοινωνικών σχέσεων, οργανωμένων γύρω από αλληλεπιδράσεις και δεσμούς, διαμορφωμένων με βάση κοινά χαρακτηριστικά, όπως η γειτνίαση, η καταγωγή, η πολιτισμική ταυτότητα και τα ενδιαφέροντα. Τα μέλη της κοινότητας συνδέονται με δεσμούς που εδράζονται στο αίσθημα ότι μοιράζονται κάτι κοινό. Βασικοί προσδιορισμοί της κοινότητας είναι η γεωγραφική, η συναισθηματική και η συμβολική της διάσταση. Τα μέλη της μοιράζονται τον ίδιο βιοτικό χώρο, μοιράζονται τα ίδια ενδιαφέρο-

να, συμφέροντα, κανόνες συμπεριφοράς, κ.α., συγκροτούν νοήματα και σχήματα κατανόησης τη δικής τους πραγματικότητας και τα οποία μοιράζονται σε ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς των εμπειριών της καθημερινής τους ζωής (Garvin and Tropman, 1992, Ζαϊμάκης, 2002).

Ως κοινωνικό σύστημα, η κοινότητα διακρίνεται για την αυτονομία της, τις ιδιαίτερες λειτουργίες που επιτελεί, τη συμμετοχή της σε ευρύτερα συστήματα και τη συγκρότησή της από ιδιαίτερα υποσυστήματα. Οι λειτουργίες που επιτελεί στο τοπικό πεδίο περιλαμβάνουν (Warren, 1978):

- οικονομικές δραστηριότητες σε σχέση με τη παραγωγή, τη διανομή και τη κατανάλωση,
- κοινωνικοποίηση που αφορά στη διαδικασία αναπαραγωγής αξιών, γνώσεων και πρότυπων συμπεριφοράς,
- κοινωνικό έλεγχο με επίσημο - τυπικό και ανεπίσημο - άτυπο τρόπο που αφορά στη διαδικασία ελέγχου της κοινωνικής συμπεριφοράς,
- κοινωνική συμμετοχή που αφορά στη δυναμική οργάνωση των μελών της κοινότητας με σκοπό το κοινό και κοινωνικό όφελος, και
- κοινωνική αλληλεγγύη που αφορά στην αμοιβαία υποστήριξη των μελών της κοινότητας για την αντιμετώπιση προβλημάτων.

Τις λειτουργίες αυτές εκτελούν τα διάφορα υποσυστήματα της κοινότητας που βρίσκονται στη περιοχή της και που παράλληλα συνδέονται και με συστήματα έξω από αυτή. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται: φορείς παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης, δημόσιες υπηρεσίες, εκπαιδευτικές δομές, σύλλογοι, τοπικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, πολιτισμικές ομάδες, θρησκευτικοί φορείς, πρόσωπα κύρους της τοπικής κοινωνίας, υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης και φροντίδας υγείας και άτυποι θεσμοί κοινωνικής προστασίας.

Βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της κοινότητας είναι ο κοινοτικός δεσμός, το κοινωνικό κεφάλαιο και η κοινοτική συμμετοχή:

Κοινοτικός δεσμός

Ο κοινοτικός δεσμός συνδέει τα μέλη της κοινότητας μεταξύ τους. Αναγνωρίζεται από την αίσθηση ταυτότητας που συνδέει τα μέλη της κοινότητας, στην συμμετοχή των μελών της στο κοινοτικό πλαίσιο, στις κοινές αξίες και στους κοινούς τρόπους συμπεριφοράς που έχουν τα μέλη της σαν σημεία αναφοράς μεταξύ τους και απέναντι στα μη-μέλη, στην κοινή γλώσσα που χρησιμοποιούν στο πλαίσιο της κοινοτικής τους αλληλεπίδρασης στα σαφή όρια με τα οποία προσδιορίζεται η κοινότητα και στις διαδικασίες κοινωνικοποίησης που επιτελούνται στην κοινότητα.

Κοινωνικό κεφάλαιο

Το κοινωνικό κεφάλαιο της κοινότητας περιλαμβάνει τόσο τυπικά όσο και άτυπα κοινωνικά δίκτυα και κοινές αξίες, αμοιβαιότητα και εμπιστοσύνη, τα οποία διευκολύνουν τη δράση και τη συνεργασία για την κοινή ωφέλεια. Ως κοινωνικό δίκτυο ορίζεται το άθροισμα των προσωπικών επαφών μέσω των οποίων το άτομο διατηρεί την κοινωνική του ταυτότητα, λαμβάνει συναισθηματική υποστήριξη, υλική ενίσχυση και συμμετοχή στις υπηρεσίες, έχει πρόσβαση στις πληροφορίες και δημιουργεί νέες κοινωνικές επαφές. Πηγή του κοινωνικού κεφαλαίου είναι η αλληλεγγύη, η οποία εμφανίζεται ως αντίσταση και αντιμετώπιση σε καταστάσεις φτώχειας και εξαναγκασμού. Αναπτύσσεται σε μικροεπίπεδο μεταξύ γειτόνων ή σε πιο σύνθετες σχέσεις και πολλές φορές μεταφέρεται με την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα της κοινότητας.

Κοινοτική συμμετοχή

Η κοινοτική συμμετοχή είναι η διαδικασία με την οποία συγκεκριμένες ομάδες με κοινές ανάγκες, που διαμένουν στη κοινότητα με έντονο το στοιχείο της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης, μετέχουν ενεργά στον προσδιορισμό των αναγκών τους και στη διαδικασία λήψης απόφασης για την ικανοποίησή τους.

Όπως καταδεικνύεται, η κοινότητα δεν αποτελεί απλά και μόνο μία τοποθεσία, αλλά κάτι πολύ περισσότερο. Αναφέρεται σε σχέσεις ανθρώπων. Αποτελεί πεδίο όπου συνεργούν και αλλη-

λεπιδρούν ανθρώπινες κοινωνικές σχέσεις που επηρεάζουν δυναμικά την εξέλιξη, τις επιπτώσεις και την αντιμετώπισή των προβλημάτων των ανθρώπων και το βαθμό της συμπερίληψης, ένταξης και συμμετοχής τους στη κοινοτική ζωή. Ως εκ τούτου, η κοινότητα και οι διαστάσεις του τοπικού κοινοτικού πεδίου αποτελούν κρίσιμους παράγοντες στη διαδικασία της αποϊδρυματοποίησης. Ειδικότερα, η αλληλεπίδραση των παραμέτρων του επίσημου πλαισίου υποστήριξης και του ανεπίσημου τομέα που αφορά στο δίκτυο των άτυπων σχέσεων υποστήριξης της κοινότητας, αποτελεί τον επιθυμητό στόχο της πολιτικής του αποϊδρυματισμού, διότι επηρεάζει καθοριστικά την αποτελεσματικότητα της υποστήριξης της ένταξης των ατόμων με αναπηρία στη κοινότητα. Ως προς αυτό, στο πλαίσιο των στόχων της αποϊδρυματοποίησης χρειάζεται να διακρίνονται οι έννοιες της υποστήριξης στην κοινότητα και της υποστήριξης από την κοινότητα.

Η υποστήριξη στην κοινότητα αναφέρεται στον τοπικό προσδιορισμό της λειτουργίας των υπηρεσιών εντός των ορίων του γεωγραφικού χώρου της κοινότητας. Η υποστήριξη από την κοινότητα αναφέρεται στην διάσταση της εμπλοκής του δικτύου των σχέσεων και των λειτουργιών της κοινότητας στη διαδικασία της υποστήριξης. Με την ανάπτυξη των διαδικασιών της αποϊδρυματοποίησης, η υποστήριξη στην κοινότητα θέτει νέα δεδομένα σε σχέση με τις παραδοσιακές ιδρυματικές πρακτικές φροντίδας. Απαιτεί, από όσους εφαρμόζουν τη πολιτική και από τις ομάδες προσωπικού των νέων υπηρεσιών που δημιουργούνται, την αλλαγή παραδείγματος και νέες μεθόδους στην υποστήριξη των ατόμων με σχετικές ανάγκες για τους ακόλουθους λόγους:

Η κοινότητα είναι ένα φυσικό πεδίο και όχι τεχνητό όπως το ίδρυμα

Σε αντίθεση με το ίδρυμα που ιδρύεται για να επιτελεί συγκεκριμένη λειτουργία και χαρακτηρίζεται από ιεραρχική, γραφειοκρατική και συγκεντρωτική δομή, εξουσιαστικές σχέσεις και κοινωνική απομόνωση για τους ενοίκους, η κοινότητα αποτελεί ένα φυσικό κοινωνικό σύστημα και ανοιχτό πεδίο ανθρωπίνων σχέσεων όπου επιτελούνται λειτουργίες κοινωνικοποίησης, κοινωνικής συμμετοχής, κοινωνικής αλληλεγγύης και αλληλοϋποστήριξης.

Η σχέση των μελών του προσωπικού και ενοίκων διευρύνεται στο πλαίσιο της υποστήριξης στη κοινότητα

Η δυαδική σχέση μεταξύ των μελών του προσωπικού και των ενοίκων που χαρακτηρίζει τις ιδρυματικές διαδικασίες, διευρύνεται στο πλαίσιο της υποστήριξης στην κοινότητα. Με σκοπό τη προαγωγή της κοινωνικής συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία, σε αυτή τη σχέση υπεισέρχονται και οι σχέσεις, τα δίκτυα και οι λειτουργίες της τοπικής κοινότητας.

Η υποστήριξη στην κοινότητα προϋποθέτει αποκέντρωση των υπηρεσιών και ως εκ τούτου αποκέντρωση και των μελών του προσωπικού

Η διάσπαση και η αποκέντρωση των λειτουργιών του ιδρύματος σε υπηρεσίες στη κοινότητα αλλάζει τη δομή και την μορφή των υπηρεσιών με συνέπεια να τροποποιούνται οι λειτουργίες της. Οι υπηρεσίες στη κοινότητα έχουν αυτονομία, ανοιχτή σχέση και αλληλεπίδραση με την κοινότητα και η ευθύνη τους ανατίθεται σε σχετικά μικρές ομάδες μελών προσωπικού.

Η υποστήριξη στην κοινότητα προϋποθέτει την εισαγωγή των κοινοτικών δικτύων στο μοντέλο λειτουργίας των υπηρεσιών

Η προοπτική της επιτυχημένης κοινωνικής ένταξης και συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη ζωή της κοινότητας απαιτεί την συνεργασία με κοινοτικά δίκτυα ατόμων και συλλογικότητων στο πλαίσιο της παροχής δράσεων κοινωνικής υποστήριξης. Άτομα και ομάδες από τη κοινότητα εκπαιδεύονται, υποστηρίζονται και εποπτεύονται κατάλληλα για την αποτελεσματική παροχή εθελοντικού έργου υποστήριξης.

Η υποστήριξη στην κοινότητα απαιτεί από τα μέλη του προσωπικού νέους ρόλους

Απαιτείται η μετατόπιση του προσωπικού από το ρόλο της παροχής φροντίδας σε αυτό της παροχής ενεργούς υποστήριξης. Για την επιτυχή κοινωνική ένταξη και την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη ζωή της κοινότητας, τα μέλη του προσωπικού αναλαμβάνουν νέους ρόλους, όπως διαμεσολαβητή με τα κοινοτικά δίκτυα σχέσεων, συνηγόρου για την αναγνώριση και την προστασία των δικαιωμάτων τους, εκπαιδευτή σχετικά με δεξιότητες κοινωνικής ένταξης και συμμετοχής.

2. Η προετοιμασία και εμπλοκή της τοπικής κοινότητας στις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης

Η ανάγκη μεταρρύθμισης του συστήματος παροχής υπηρεσιών σε άτομα με ανάγκη υποστήριξης (persons with support needs) (παιδιά, άτομα με αναπηρίες και ηλικιωμένοι), από το μοντέλο της ιδρυματικής φροντίδας στο μοντέλο εξατομικευμένων υπηρεσιών ενταγμένων στην κοινότητα, προϋποθέτει την διαμόρφωση ενός σχεδίου προσέγγισης, προετοιμασίας και εμπλοκής της κοινότητας το οποίο χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη:

- Τον κομβικό ρόλο που καλούνται να παίξουν οι τοπικές και ευρύτερες κοινότητες σε οποιαδήποτε μεταρρύθμιση σκοπεύει να εφαρμόσει τις σύγχρονες αντιλήψεις για την κοινωνική ένταξη των ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, στον φυσικό τους χώρο. Μία ενημερωμένη κοινότητα μπορεί να υποστηρίξει ουσιαστικά και πολύ καλύτερα μία διαδικασία αλλαγής και να εφαρμόσει νέες πολιτικές. Η κοινότητα “δίνει” και “παιρνει” σε μία τέτοια δυναμική διαδικασία.
- Την αξιοποίηση των θεσμικών δυνατοτήτων που παρέχει μία κοινότητα (τοπική αυτοδιοίκηση, συλλογικοί φορείς, κ.α.), αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού και τις διαστάσεις της ταυτότητάς της (γειτονιά, ιστορική διαδρομή, κ.α.) που απηχούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τοπικού στην διαδικασία έμπρακτης εφαρμογής των διακηρύξεων για την ισοπολιτεία και τα δικαιώματα όλων των ομάδων πληθυσμού.
- Την ανάγκη για μακροχρόνιο σχεδιασμό και δέσμευση όλων στη διάρκεια της εξέλιξη της αποϊδρυματοποίησης χωρίς παλινωδίες, γεγονός που συμβάλλει στην δημιουργία κλίματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων (άτομα με ανάγκες υποστήριξης λήπτες υπηρεσιών, οικογένειες και φροντιστές, εργαζόμενοι στον χώρο, τοπική κοινότητα).

Η κατάλληλη στρατηγική και το σχέδιο δράσης υλοποίησης του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης στη τοπική κοινότητα χρειάζεται να βασίζεται σε δεδομένα που αφορούν στα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινότητας, στις δυνατότητες και τους περιορισμούς του περιβάλλοντος του συγκεκριμένου τοπικού πεδίου, στις ανάγκες των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και στο δίκτυο των τοπικών υπηρεσιών και φορέων που χρειάζεται να λειτουργήσει ενισχυτικά και υποστηρικτικά αυτής της προσπάθειας.

Ειδικότερα, ένα σχέδιο προετοιμασίας και εμπλοκής της τοπικής κοινότητας στις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης σκόπιμο είναι να προβλέπει και να περιλαμβάνει δράσεις αναφορικά με τα εξής: Αξιολόγηση της κοινότητας

1. Ενημέρωση και συνεργασία με δίκτυα της κοινότητας
2. Ευαισθητοποίηση της κοινότητας
3. Στρατηγική επικοινωνιακής πολιτικής
4. Ανάπτυξη δικτύου εθελοντών, ως μέσου κινητοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού της κοινότητας

2.1 Η αξιολόγηση της κοινότητας

Η απαραίτητη εκτίμηση και η γνώση των διαστάσεων του τοπικού περιβάλλοντος, στο οποίο πρόκειται να μεταβούν και να ενταχθούν τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης από το ίδρυμα, πραγματοποιείται μέσω διαδικασίας μελέτης κοινότητας στο στάδιο του σχεδιασμού της αποϊδρυματοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό σκόπιμη είναι η διενέργεια μίας σε βάθος συστηματικής συλλογής και ανάλυσης δεδομένων σχετικά με την οργάνωση, τη δομή, τις λειτουργίες, τις αξίες, τη κοινωνική δικτύωση και το σύστημα κοινωνικής υποστήριξης της κοινότητας.

Η γνωριμία και αξιολόγηση της κοινότητας είναι μία περιεκτική μελέτη του τοπικού κοινοτικού περιβάλλοντος και των υποσυστημάτων του που προσδιορίζεται από τον στόχο της κοινωνικής ένταξης και ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη κοινοτική ζωή. Μελετάται και αναλύεται το τοπικό περιβάλλον ώστε να εντοπίζονται οι δυνατότητες ή οι προκλήσεις που είναι δυνατόν να υποστηρίξουν ή να παρεμποδίσουν τις σχετικές προσπάθειες αποϊδρυματοποίησης.

Η διαδικασία αξιολόγησης της κοινότητας έχει προσέγγιση ολιστική και ως προς αυτό συλλέγονται δεδομένα σχετικά με όλες τις διαστάσεις του τοπικού πεδίου. Οι διαστάσεις που ενδιαφέρουν για μία περιεκτική και ολιστική αξιολόγηση της κοινότητας αφορούν ειδικότερα στην ιστορική, γεωγραφική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση (Ζαϊμάκης, 2002).

- Η ιστορική διάσταση της κοινότητας περιλαμβάνει την εξέλιξη και το μετασχηματισμό της κοινότητας στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας.
- Η γεωγραφική διάσταση της κοινότητας περιλαμβάνει τη θέση και το χώρο που εκτείνεται, τις χρήσεις γης και τη σχέση των ανθρώπων με το οικοσύστημα.
- Η οικονομική διάσταση της κοινότητας αφορά στις λειτουργίες που πραγματοποιούνται στην κοινότητα και συμβάλουν στην διατήρηση και την αναπαραγωγή της (παραγωγή - εργασία - ψυχαγωγία - κατοικία).
- Η κοινωνική διάσταση της κοινότητας αφορά το σύστημα της κοινωνικής οργάνωσης της κοινότητας, περιλαμβάνοντας υπηρεσίες που καλύπτουν ανάγκες κοινωνικής λειτουργίας (εκπαίδευση, υγεία, κοινωνική, πρόνοια, ασφάλεια, δικαιοσύνη), κοινωνικές οργανώσεις, συλλογικότητες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον.
- Η πολιτισμική διάσταση της κοινότητας παραπέμπει σε ένα σύνολο παραστάσεων, αξιών και συμβόλων που δίνουν νόημα στην κοινοτική ζωή και λειτουργούν ως μέσα ταύτισης των ανθρώπων με την κοινότητά τους.

Η αξιολόγηση κοινότητας εξελίσσεται σημαντικά σε μία αλληλουχία των ακόλουθων φάσεων:

- Προσδιορισμός στόχων
- Ορισμός πληθυσμού της μελέτης
- Προσδιορισμός των προς συλλογή δεδομένων
- Επιλογή των μονάδων δειγματοληψίας
- Επιλογή της μεθόδου έρευνας και επικοινωνίας
- Συλλογή δεδομένων
- Επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων
- Καταγραφή των αποτελεσμάτων.

Η συλλογή των δεδομένων που ενδιαφέρουν για την μελέτη και αξιολόγηση της κοινότητας, σύμφωνα με τον Ζαϊμάκη (2002), πραγματοποιείται ακολουθώντας τα εξής στάδια:

1ο στάδιο: Συλλέγεται και ταξινομείται αρχεϊκό υλικό, δημογραφικά και ιστορικά στοιχεία της κοινότητας. Η δημογραφική μελέτη δίνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τον πληθυσμό και την ανθρωπογεωγραφία της κοινότητας, τις οικογένειες, τις ηλικίες, τα επαγγέλματα κ.α. Τέτοια στοιχεία είναι δυνατόν να συγκεντρωθούν και από στατιστικά δελτία, αλλά επιπλέον και από επιτόπια δημογραφική έρευνα.

2ο στάδιο: Ερευνάται η κοινοτική οργάνωση και η συλλογική έκφραση του τοπικού. Καταγράφονται και αξιολογούνται κοινωνικές υπηρεσίες και οργανισμοί. Ειδικότερα, υπηρεσίες του δημοσίου και μη κρατικού τομέα, όπως κέντρα υγείας, εκπαιδευτικές μονάδες, ασφαλιστικοί οργανισμοί, υπηρεσίες τοπικής αυτοδιοίκησης. Επίσης μελετώνται οι μορφές της συλλογικής δράσης που παρατηρούνται στην κοινότητα σε κοινωνικά και πολιτισμικά θέματα, όπως σύλλογοι, ομάδες ενδιαφερόντων, πρωτοβουλίες συλλογικότητας, εθελοντικές οργανώσεις και οι δραστηριότητες που οργανώνονται και υλοποιούνται από αυτές. Η αποτύπωση αυτή, μπορεί να είναι ιδιαίτερα βοηθητική, στην συνδιαμόρφωση των εξατομικευμένων πλάνων μετάβασης στην κοινότητα των ληπτών αυτών των υπηρεσιών, αλλά και στην ουσιαστική συμμετοχή του προσωπικού που θα την υλοποιήσει σε κάθε περίπτωση.

3ο στάδιο: Επικεντρώνει στη μελέτη της οικονομίας και της κατανομής των πόρων και των αγαθών της κοινότητας. Μελετώνται οικονομικές λειτουργίες, το σύστημα παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης, τα εισοδήματα και οι δαπάνες των νοικοκυριών, οι οικονομικές συνεργατικές δραστηριότητες κ.α. Με τα δεδομένα αυτά διερευνώνται φαινόμενα όπως φτώχεια, οικονομικές ανισότητες, δυνατότητες προώθησης στην εργασία ευάλωτων και ευπαθών ομάδων του τοπικού πληθυσμού.

4ο στάδιο: Καταγράφονται ανάγκες και προβλήματα που αφορούν και αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες της κοινότητας, καθώς και οι ήδη υπάρχουσες προσπάθειες αντιμετώπισης τους.

5ο στάδιο: Μελετώνται οι τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων και των αναγκών της τοπικής κοινότητας στις τοπικές συνθήκες. Στόχος είναι η συλλογή δεδομένων σχετικά με στάσεις, αντιλήψεις, προσδοκίες, δίκτυα συνεργασιών, εμπλοκή σε συλλογικές δράσεις, βαθμό ικανοποίησης από υπηρεσίες, δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και κοινωνικές δραστηριότητες. Με την ανάλυση αυτών διαμορφώνονται συμπεράσματα για το τοπικό κοινωνικό κεφάλαιο και τις δυναμικές τοπικής ανάπτυξης.

6ο στάδιο: Μελετάται το πολιτισμικό υπόβαθρο της κοινότητας. Ειδικότερα, το σύστημα αξιών, ο τρόπος ζωής και τα πρότυπα συμπεριφοράς. Η κατανόηση αυτών των διαστάσεων ερευνώνται με μεθόδους ποιοτικής έρευνας διότι εστιάζουν στην ερμηνεία των νοημάτων και συμβόλων.

Οι μέθοδοι συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιούνται στη αξιολόγηση της κοινότητας είναι τόσο ποσοτικές μέθοδοι έρευνας, όπως τα ερωτηματολόγια, όσο και ποιοτικές μέθοδοι έρευνας, όπως η ημιδομημένη συνέντευξη, η ομάδα εστίασης και η παρατήρηση.

Η ποιοτική συνέντευξη είναι διαδικασία στην οποία ο ερευνητής εμπλέκεται σε μια διαδραστική σχέση με τους ανθρώπους της κοινότητας, τους θέτει ερωτήματα, τους ακούει και τους δίνει την ευκαιρία να μιλήσουν ελεύθερα και σε βάθος για τις αντιλήψεις τους και τις σκέψεις τους και να διατυπώσουν τις απόψεις τους και να αφηγηθούν τις εμπειρίες τους. Δίνει τη δυνατότητα στους ερευνητές να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει την ανθρώπινη εμπειρία και συμπεριφορά στο τοπικό πεδίο.

Η ομάδα εστίασης είναι μια ποιοτική διαδικασία συλλογής δεδομένων στην οποία ένας μικρός αριθμός ατόμων συναντάται με τον ερευνητή για να συζητήσουν ερωτήματα μίας συγκεκριμένης θεματικής. Ορισμένες φορές αυτό γίνεται με μια γραπτή, προκαθορισμένη ημερήσια διάταξη ή ένα σύνολο ερωτήσεων. Το θέμα δεν είναι να επιτευχθεί συναίνεση, αλλά να μεταδοθούν και να καταγραφούν διαφορετικές ιδέες. Τα μέλη της ομάδας συζητούν μεταξύ τους τις απόψεις τους στα ερωτήματα που τίθενται από τον ερευνητή, ο οποίος συντονίζει τη συζήτηση καθώς εξελίσσεται. Η ομάδα εστίασης καταγράφεται για τη μεταγενέστερη ανάλυση.

Η παρατήρηση ατομικών συμπεριφορών ή κοινωνικών διεργασιών αποτελεί ιδιαίτερα χρήσιμη μέθοδο συλλογής και παραγωγής δεδομένων στη μελέτη κοινότητας. Αφορά τη συμμετοχή στο πεδίο της τοπικής κοινωνικής ζωής και τη συστηματική παρατήρηση ορισμένων διαστάσεων αυτού του πεδίου που ενδιαφέρουν (συμπεριφορές, σχέσεις, αλληλεπιδράσεις κ.ά.). Αυτή η διαδικασία προϋποθέτει ο ερευνητής να αφιερώσει χρόνο, να παρατηρήσει, να ακούσει, να θέσει ερωτήσεις και γενικότερα να συμμετάσχει στην καθημερινότητα των ανθρώπων και του τοπικού κοινωνικού πλαισίου.

Τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα που έχουν συλλεγεί από την μελέτη αρχείων και στατιστικών, τις συνεντεύξεις και τις παρατηρήσεις αναλύονται και εντοπίζονται οι ισχυρότερες τάσεις και τα προβλήματα και διερευνώνται οι πιθανές δράσεις του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης.

Για την καλύτερη ανάλυση, τα βασικά ευρήματα από τη διαδικασία αξιολόγησης της κοινότητας σκόπιμο είναι να συνοψίζονται ανάλογα ως προς:

1. τις ευκαιρίες και τις απειλές που προέρχονται από το ευρύτερο εξωτερικό περιβάλλον της κοινότητας, και
2. τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες που εμφανίζονται στο περιβάλλον της τοπικής κοινότητας.

Βασική στόχευση είναι αξιοποιώντας τις ευκαιρίες και τα πλεονεκτήματα στην διαμόρφωση εξατομικευμένων πλάνων μετάβασης στην κοινότητα, να επιτυγχάνεται η σύνδεση των γενικών κεντρικών στόχων της διαδικασίας αποϊδρυματοποίησης, με τις ανάγκες και επιθυμίες κάθε συμμετέχοντα σε αυτήν. Το συνταίριασμα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε κοινότητας με τις ανάγκες των ανθρώπων με ανάγκες υποστήριξης που θα κατοικήσουν εκεί, είναι πολύ σημαντικό και ριζικά διαφορετικό από ότι συνέβαινε κατά κανόνα σε ιδρυματικού τύπου δομές.

2.2 Ενημέρωση και συνεργασία με δίκτυα της κοινότητας

Ο ρόλος και η εμπλοκή της τοπικής κοινότητας στην αποϊδρυματοποίηση και την προαγωγή της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης κρίνεται ιδιαίτερα κρίσιμος και αποφασιστικός. Η κοινωνική ένταξη επιτελείται ως μέρος της καθημερινής ζωής σε τοπικό επίπεδο, ενώ η επιτυχής ένταξη προϋποθέτει, εκτός των άλλων, ένα κοινοτικό περιβάλλον ευκαιριών ισότιμης και πλήρους συμμετοχής για όλους.

Ως εκ τούτου η ενημέρωση της τοπικής κοινότητας για το πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης και η ανάπτυξη στρατηγικών συνεργασιών στο τοπικό πεδίο είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία των στόχων της ένταξης των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από το ίδρυμα στη κοινότητα και της ισότιμης συμμετοχής τους στη κοινοτική ζωή.

Οι στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω συνεργατικών διαδικασιών με τοπικούς οργανισμούς, φορείς και υπηρεσίες της κοινότητας, καθώς και με κατοίκους και συλλογικότητες της, που θα λειτουργήσουν ως σύμμαχοι στις σχετικές προσπάθειες.

Η ενημέρωση και εμπλοκή της τοπικής κοινότητας και η κινητοποίηση τοπικών δυνατοτήτων και δυνάμεων στη κατεύθυνση της υποστήριξης των στόχων της αποϊδρυματοποίησης θα ενισχύσει τις σχετικές προσπάθειες, θα αυξήσει την αποτελεσματικότητά τους, θα περιορίσει τις

τυχόν αντιστάσεις, θα αντιμετωπίζει τα στερεότυπα και θα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την επίτευξη σταθερής αλλαγής σχετικά με το σεβασμό των δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκη υποστήριξης.

Προϋποθέτει ειδική στρατηγική προσέγγισης της κοινότητας και σχέδιο δράσης με στόχους:

- την ενημέρωση της κοινότητας για την αποϊδρυματοποίηση,
- τη βελτίωση τη γνώσης της κοινότητας για τα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκη υποστήριξης,
- τη συντονισμένη προσέγγιση παραγόντων, υπηρεσιών και δικτύων της κοινότητας,
- την ανάπτυξη συμμαχιών για την υποστήριξη της αλλαγής που σκοπεύει η αποϊδρυματοποίηση, και
- τη διατήρηση των συνεργασιών με τρόπο αμοιβαία επωφελή για όλους.

Σε αρχικό στάδιο αναπτύσσεται μία οργανωμένη και συστηματική διαδικασία ενημέρωσης για τους στόχους του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης στο τοπικό πεδίο. Στο πλαίσιο αυτό, δεν παρέχεται απλά μια τυπική ενημέρωση, αλλά επεξηγούνται με σαφήνεια η φιλοσοφία και οι στόχοι της αποϊδρυματοποίησης και το είδος των υπηρεσιών που πρόκειται να αναπτυχθούν με σκοπό τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης για την ισότιμη συμμετοχή στη κοινοτική ζωή.

Παράλληλα με τη διαδικασία αυτή επιχειρείται και η αρχική διασύνδεση με δίκτυα της κοινότητας που στη συνέχεια είναι δυνατόν να εξελιχθούν σε δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης και αλληλεγγύης της αποϊδρυματοποίησης στη κοινότητα.

Οι δράσεις ενημέρωσης είναι δυνατόν να στοχεύουν ενδεικτικά:

- σε φορείς και υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης,
- σε οργανώσεις ατόμων με αναπηρία,
- σε υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και υγείας,
- σε φορείς της εκπαίδευσης,
- σε συλλόγους εργοδοτών και εργαζομένων,
- στην εκκλησία,
- στην αστυνομία,
- σε διεπαγγελματικές και διεπιστημονικές ομάδες,
- σε τοπικούς ηγέτες και παράγοντες της κοινωνικής ζωής,
- σε διαδικτυακές κοινότητες, και
- στη γειτονιά και τους γείτονες.

Στο πλαίσιο αυτό είναι σημαντική η προσέγγιση, η ενημέρωση και η προσπάθεια εμπλοκής στους στόχους της αποϊδρυματοποίησης όσο δυνατόν περισσότερων ατόμων, υπηρεσιών και φορέων της κοινότητας. Με το τρόπο αυτό αναμένεται μεγάλο μέρος της κοινότητας να γίνει κοινωνός του τοπικού προγράμματος αποϊδρυματοποίησης και το πρόγραμμα είναι δυνατόν να αποκτήσει ευρύτερη κοινοτική υποστήριξη.

Οι επαφές και οι συνδέσεις που θα γίνουν είναι δυνατόν να δημιουργήσουν νέες ιδέες και επωφελείς πρωτοβουλίες για τη κοινότητα, που ίσως ποτέ δεν θα μπορούσαν να υπάρξουν στο τοπικό πεδίο διαφορετικά.

Ειδικότερα, στη διαδικασία ενημέρωσης και εμπλοκής της τοπικής κοινότητας χρειάζεται να δίνεται σημαίνουσα εστίαση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους φορείς της, προκειμένου να επιτευχθεί η ενεργός συμμετοχή τους στην υλοποίηση δράσεων και στοχευμένων πολιτικών υποστήριξης της αποϊδρυματοποίησης και της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη χωρική αρμοδιότητά τους. Επισημαίνεται ότι οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης έχουν γνώση των αναγκών και των συνθηκών της τοπικής κοινωνίας και των κατοί-

κων, καθώς και σχετική εμπειρία ανάπτυξης προγραμμάτων κοινωνικού χαρακτήρα, ανεξάρτητα ή σε συνεργασία με άλλους δημόσιους και μη κυβερνητικούς οργανισμούς.

Επιπρόσθετα, επειδή η προαγωγή της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ανάγκη υποστήριξης σχετίζεται άμεσα με τη διασφάλιση του δικαιώματος της ίσης πρόσβασης σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, όπως είναι η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, την εργασία και την ασφάλιση, τις υπηρεσίες πρόνοιας και την εκπαίδευση, προτάσσεται η ενημέρωση των σχετικών υπηρεσιών του δημόσιου τομέα στη τοπική κοινότητα διότι εκ του ρόλου και των αρμοδιοτήτων τους καλούνται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο ως προς αυτό.

Οι δράσεις ενημέρωσης αποσκοπούν στη δικτύωση στη τοπική κοινότητα και τη δημιουργία τοπικών συνεργασιών. Η συνεργασία με την κοινότητα για να είναι αποτελεσματική, αμφίδρομη και επιτυχής για τους στόχους της αποϊδρυματοποίησης σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να αντικατοπτρίζει και να αναπτύσσεται βασισμένη στις αρχές:

- της δέσμευσης,
- της συμπερίληψης,
- της ανάπτυξης των δυνατοτήτων της κοινότητας, και
- της δίκαιης προσέγγισης.

Η δέσμευση της κοινότητας στους στόχους της αποϊδρυματοποίησης προϋποθέτει την ανάπτυξη σχέσεων στο τοπικό πεδίο με σκοπό τη κοινωνική ένταξη των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης. Περιλαμβάνει συναντήσεις, γνωριμία και συζητήσεις με ανθρώπους και φορείς για τη δημιουργία θετικών σχέσεων. Η δέσμευση συνεπάγεται μια αμφίδρομη διαδικασία, η οποία βασίζεται στην εμπιστοσύνη και την αμοιβαιότητα, με σκοπό την εξεύρεση κοινού εδάφους συνεργασίας για καλύτερα αποτελέσματα ζωής επωφελή για όλους.

Η συμπερίληψη αφορά την ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της κοινότητας για το σχεδιασμό και τις δράσεις της αποϊδρυματοποίησης. Οι συμμετοχικές συμπεριληπτικές προσεγγίσεις είναι ενδεικτικές του σεβασμού όλων των ανθρώπων και της εκτίμησης της συμβολής τους στη κοινοτική ζωή, εξασφαλί-

ζουν τη μέγιστη συνεργασία και τα πλεονεκτήματα του ανθρώπινου και κοινωνικού κεφαλαίου της τοπικής κοινότητας και προσφέρουν ευκαιρίες για την επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων. Η ανάπτυξη των δυνατοτήτων της κοινότητας περιλαμβάνει τον εντοπισμό, τη χρήση και την ανάπτυξη των κοινοτικών πλεονεκτημάτων και πόρων ώστε να βρίσκονται λύσεις στα ζητήματα που την απασχολούν και να επιτυγχάνονται επιθυμητοί στόχοι. Αναγνωρίζοντας τις δυνάμεις και τα πλεονεκτήματα της κοινότητας μπορούν να επιτευχθούν πιο βιώσιμα αποτελέσματα για τους στόχους της αποϊδρυματοποίησης.

Οι φορείς της αποϊδρυματοποίησης επιδιώκουν να συμμετάσχουν σε διαδικασίες ανάπτυξης των δυνατοτήτων της κοινότητας που θα οδηγήσουν σε βιώσιμες λύσεις σε ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα σε τοπικό επίπεδο.

Τέλος, μια δίκαιη προσέγγιση διασφαλίζει ότι οι ευκαιρίες και οι πόροι που διατίθενται στην τοπική κοινότητα κατανέμονται με δίκαιο τρόπο σύμφωνα με τις ανάγκες των ατόμων και η πρόσβαση σε υπηρεσίες είναι ισότιμη για όλους χωρίς διακρίσεις.

2.3 Η ευαισθητοποίηση της κοινότητας

Κρίσιμος παράγοντας της επιτυχίας των στόχων της αποϊδρυματοποίησης για την ένταξη και την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από τα ιδρύματα στη ζωή της τοπικής κοινότητας είναι η ευαισθητοποίησή της κοινότητας στα δικαιώματά τους και η καταπολέμηση ειδικότερα των προκαταλήψεων για την αναπηρία, και την αλλαγή των σχετικών αρνητικών στάσεων. Η ευαισθητοποίηση της κοινότητας ως προς αυτά αποτελεί βασικό στοιχείο για τη δημιουργία φιλόξενων και χωρίς αποκλεισμούς κοινοτήτων.

Η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας για τη δημιουργία αλλαγών σε σχέση με προκαταλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές βασίζεται κυρίως σε τέσσερις στρατηγικές:

- Εκστρατείες ενημέρωσης
- Εκπαιδευτικά προγράμματα
- Προαγωγή της επαφής και αλληλεπίδρασης των ατόμων με και χωρίς με αναπηρία
- Διαμαρτυρία

A. Εκστρατείες ενημέρωσης

Οι εκστρατείες ενημέρωσης απευθύνονται στο ευρύ κοινό της τοπικής κοινότητας. Παρέχουν συστηματικά πληροφορίες γενικότερα για τα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και ειδικότερα για το δικαίωμα στην ανεξάρτητη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία, καθώς και για την φροντίδα των παιδιών σε εναλλακτικά οικογενειακού τύπου πλαίσια, με επιλεγμένα μηνύματα, αξιοποιώντας ένα εύρος επικοινωνιακών μέσων (τοπικά τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά μέσα, εφημερίδες, δικτυακούς τόπους, φυλλάδια, αφίσες, κ.α.).

Στόχος είναι η θετική αναγνώριση των δεξιοτήτων, των αναγκών και των δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και η μείωση του στιγματισμού, των προκαταλήψεων και των διακρίσεων (The Institute on Independent Living, 1996). Η βασική τους θεματική εστιάζει στην αλλαγή των λανθασμένων απόψεων και αντιλήψεων ώστε να αλλάξουν οι αρνητικές στάσεις.

Βασίζονται στις αρχές του κοινωνικού μάρκετινγκ για την αποτελεσματική αναγνώριση των

χαρακτηριστικών της ομάδας στόχου της τοπικής κοινότητας και την ανάπτυξη κατάλληλων μεθόδων για την προσέγγισή τους.

B. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αφορούν σε εστιασμένες, δομημένες και συστηματικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Σκοπεύουν σε περισσότερο θετικές στάσεις παρέχοντας κατάλληλες γνώσεις και πληροφορίες σχετικά με τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης. Βασίζονται στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι που έχουν κατάλληλες σχετικές γνώσεις και καλύτερη σχετική κατανόηση έχουν λιγότερες πιθανότητες να υιοθετήσουν τον στιγματισμό και αρνητικές στάσεις.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε ειδικές ομάδες της τοπικής κοινότητας με κριτήριο το βαθμό επιρροής τους στους επιδιωκόμενους στόχους της αποϊδρυματοποίησης και με σκοπό πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Ειδικότερα, είναι δυνατόν να αφορούν ομάδες από το τομέα της εκπαίδευσης, της υγείας, της εργασίας, της τοπικής αυτοδιοίκησης, κ.α.

Ενδεικτικά ως προς την αποτελεσματικότητά τους, μελέτες δείχνουν ότι η εκπαίδευση εκπαιδευτικών αποδεικνύεται αποτελεσματική στη βελτίωση της στάσης τους για ένταξη των παιδιών με αναπηρίες στην τάξη και των μαθητών στη βελτίωση της αλληλεπίδρασής τους με τα παιδιά με αναπηρίες (Gilmore et al, 2003), καθώς και ότι η εκπαίδευση εργοδοτών είναι δυνατόν να τροποποιεί τις παρανοήσεις τους σχετικά με τις δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία για εργασία και να βελτιώνει τη στάση τους σχετικά με τη πρόσληψή τους (Brostrand, 2006).

Γ. Προαγωγή της επαφής και αλληλεπίδρασης των ατόμων με και χωρίς αναπηρία

Τα προγράμματα υποστήριξης της επαφής και αλληλεπίδρασης των ατόμων με και χωρίς αναπηρία παρέχουν ευκαιρίες για θετικές διαπροσωπικές διαδράσεις με σκοπό τη συμβολή στην εξοικείωση με την αναπηρία, τη μείωση του στιγματισμού και των προκαταλήψεων και την ενίσχυση των διαπροσωπικών σχέσεων (Kleeman and Wilson, 2007). Η επαφή ενδυναμώνει τη πεποίθηση ότι τα άτομα με αναπηρία

πρέπει να διαδραματίζουν ρόλο στις αποφάσεις που τα επηρεάζουν και ότι έχουν επιθυμίες, προσδοκίες και στόχους ζωής όμοιους με όλους τους άλλους ανθρώπους.

Τα προγράμματα αυτά βασίζονται στην υπόθεση ότι η άμεση επαφή με άτομα με αναπηρία και η εξοικείωση με την αναπηρία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απελευθέρωση των ανθρώπων από αρνητικές ιδέες και αντιλήψεις και στη μείωση των σχετικών προκαταλήψεων. Υποστηρίζεται ότι η συστηματική αλληλεπίδραση είναι περισσότερο πιθανό να οδηγήσει σε πλήρη σεβασμό και συμπερίληψη σύμφωνα με τις αρχές της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας.

Οι αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο των σχετικών προγραμμάτων χρειάζεται να προωθούνται σε ένα οργανωμένο υποστηρικτικό περιβάλλον και να αποσκοπούν σε θετικές εμπειρίες. Χρήσιμο είναι να επιδιώκεται να συνοδεύονται από κατάλληλες πληροφορίες, γιατί σε διαφορετική περίπτωση έχει φανεί ότι η εξοικείωση δίχως την απαραίτητη ενημέρωση είναι δυνατόν να αυξήσει το άγχος και να ενισχύσει τις αρνητικές πεποιθήσεις. Προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η αλλαγή, επιδιώκονται συχνές επαναλαμβανόμενες αλληλεπιδράσεις και όχι μεμονωμένες ή τυχαίες επαφές. Ζητούμενο των παραπάνω είναι η προβολή θετικών μοντέλων συμπεριφοράς, που να κάνουν έμπρακτα πράξη τον σεβασμό και την ανάδειξη των δικαιωμάτων και την ανάγκη εξατομικευμένης υποστήριξης όλων χωρίς διάκριση.

Δ. Διαμαρτυρία

Τα προγράμματα δράσεων δημοσιοποίησης και καταγγελίας αρνητικών στάσεων και συμπεριφορών προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν, σκοπό έχουν την απαξίωσή των συμβάντων αυτών στο κοινωνικό πεδίο.

Βασίζονται στην υπόθεση ότι η κοινωνική απαξίωση των αρνητικών συμπεριφορών και των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης λειτουργεί προληπτικά, προστατεύει, ενδυναμώνει και διασφαλίζει τα δικαιώματά τους.

Αυτές οι προσπάθειες αποσκοπούν να δράσουν προς δύο κατευθύνσεις.

- στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, επιδιώκοντας να σταματήσουν την αναπαραγωγή λανθασμένων και ανακριβών αναπαραστάσεων σχετικά με τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και την αναπηρία και
- στο ευρύ κοινό, επιδιώκοντας να απαξιώνει αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές, να μην τις υιοθετεί και να σταματήσει να τις αναπαραγάγει στην καθημερινή αλληλεπίδραση στη κοινοτική ζωή.

Η αξιολόγηση προγραμμάτων ευαισθητοποίησης με σκοπό την αλλαγή των μη επιθυμητών στάσεων προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και των προκαταλήψεων προς τα άτομα με αναπηρία, έχει δείξει ότι τα πλέον αποτελεσματικά προγράμματα είναι αυτά που στο σχεδιασμό τους περιλαμβάνουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά (Randle and Reis, 2017):

- **Σχεδιασμός των παρεμβάσεων σε συνεργασία με άτομα με ανάγκες υποστήριξης**
Ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων ευαισθητοποίησης σε συνεργασία με άτομα με ανάγκες υποστήριξης, και ειδικότερα με άτομα με αναπηρία και άτομα τρίτης ηλικίας, παρέχει τη κατάλληλη ανατροφοδότηση με σχετικές προτάσεις και συμβουλές, δημιουργώντας αξιόπιστες αναπαραστάσεις της ποικιλομορφίας και των προβλημάτων και των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν στη κοινότητα.
- **Συνδυαστικές στρατηγικές ανάπτυξης παρεμβάσεων**
Ο συνδυασμός διαφορετικών στρατηγικών παρεμβάσεων ευαισθητοποίησης, που περιλαμβάνουν τόσο δράσεις ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης με παροχή ενημέρωσης και κατάλληλων γνώσεων όσο και προαγωγής της αλληλεπίδρασης ατόμων και ομάδων της κοινότητας με άτομα με ανάγκες υποστήριξης με προσεκτικά σχεδιασμένες ευκαιρίες για επαφή, είναι ολιστικές και αποδεικνύονται περισσότερο αποτελεσματικές.
- **Στρατηγική επιλογή των ομάδων στόχου της παρέμβασης**
Η επιλογή των ομάδων στόχου στη κοινότητα, στις οποίες απευθύνονται οι παρεμβάσεις, είναι περισσότερο κατάλληλες όταν

πραγματοποιούνται με βάση προκαθορισμένα κριτήρια. Οι ομάδες στόχου χρειάζεται να επιλέγονται στρατηγικά, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους της παρέμβασης και τα χαρακτηριστικά των ομάδων που αποσκοπεί, όπως ομάδες με ιδιαίτερα αρνητικές στάσεις, ομάδες ατόμων με αυξημένη επιρροή στη κοινότητα ως παράγοντες αλλαγής, ομάδες ατόμων με αυξημένο θεσμικό ρόλο στη κοινότητα, ομάδες επαγγελματιών από υπηρεσίες πρόνοιας, υγείας, εκπαίδευσης, τοπικής αυτοδιοίκησης, γειτόνων, κ.α. Επισημαίνεται ότι οι κατάλληλες ομάδες στόχου των παρεμβάσεων δεν θα είναι άμεσα προφανείς και ως προς αυτό απαραίτητη είναι η αρχική μελέτη της κοινότητας. Ανάλογα στη συνέχεια σχεδιάζονται προσαρμοσμένες παρεμβάσεις σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της ομάδας στόχου και το σκοπό της δράσης ευαισθητοποίησης.

- **Προώθηση θετικών μηνυμάτων**

Στο πλαίσιο των δράσεων ευαισθητοποίησης έχει φανεί ότι μηνύματα που αποσκοπούν στην πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων, όπως η ενοχή, είναι λιγότερο αποτελεσματικά σε σχέση με μηνύματα που αποσκοπούν να προκαλέσουν θετικά συναισθήματα. Η διαμόρφωση και προβολή θετικών μηνυμάτων για τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης είναι δυνατόν να αφορούν στην εστίαση στις ικανότητές τους, στη χρήση προσωπικών ιστοριών επιτυχίας τους σε διάφορους τομείς, στη πρόκληση εντοπισμού των προκαταλήψεων που έχουν τα άτομα στα οποία απευθύνονται οι παρεμβάσεις, καθώς και στον προσδιορισμό αυτών που είναι δυνατόν να κάνουν τα άτομα για την αντιμετώπιση των προκαταλήψεων και την προώθηση της ένταξης των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη κοινότητα.

- **Προβολή της αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων με και χωρίς αναπηρίες**

Έχει φανεί ότι η υποστήριξη της πεποίθησης ότι τα άτομα με αναπηρίες είναι ακριβώς όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι ενισχύεται από εικόνες που δείχνουν τα άτομα με αναπηρίες να αλληλεπιδρούν σε καθημερινές καταστάσεις με άτομα χωρίς αναπηρίες, όπως με φίλους στο σπίτι, με τους συνεργάτες σε πλαίσια εργασίας, με άλλους σε δημόσιους χώρους.

- **Στρατηγική επιλογή εκπροσώπων των παρεμβάσεων**

Οι εκπρόσωποι της παρέμβασης ευαισθητοποίησης διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στο εύρος της προβολής των σχετικών μηνυμάτων στη κοινότητα και στην ανάπτυξη και την αποτελεσματικότητα της δράσης. Οι εκπρόσωποι παρεμβάσεων που στοχεύουν στην αλλαγή των στάσεων της κοινότητας προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης και στη προαγωγή της κοινοτικής τους ένταξης, είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν τόσο απλούς καθημερινούς ανθρώπους της κοινότητας με σκοπό τη ταύτιση, όσο και άτομα επιρροής της κοινότητας με σκοπό την υποστήριξη του κύρους της παρέμβασης.

- **Αξιολόγηση της παρέμβασης**

Τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων σε σχέση με το σκοπό και τους προσδιορισμένους στόχους χρειάζεται να αξιολογούνται με συγκεκριμένες μεθόδους στη βάση δεδομένων. Σκοπός είναι να εκτιμηθούν τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα σε συγκεκριμένες μεταβλητές, όπως οι στάσεις και οι συμπεριφορές προς τα άτομα με άτομα με ανάγκες υποστήριξης, οι στάσεις σε σχέση με ζητήματα κοινωνικής τους ένταξης και συμμετοχής στη ζωή της κοινότητας, το πρόβλημα της κοινωνικής απόστασης, κ.α. Η διαδικασία αυτή δίνει τη δυνατότητα του επανασχεδιασμού για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων.

2.4 Επικοινωνιακή πολιτική

Το πρόγραμμα και οι στόχοι της αποϊδρυματοποίησης, καθώς και ο ρόλος της κοινότητας ως προς αυτούς, δεν είναι επαρκώς γνωστά στη τοπική κοινότητα και χρειάζεται να προβλέπονται τρόποι και μέθοδοι μείωσης του χάσματος που παρατηρείται στην σχετική ενημέρωση.

Στο πλαίσιο αυτό σκόπιμη είναι η κατάρτιση ενός σχεδίου επικοινωνιακής πολιτικής με στόχους η τοπική κοινότητα να γίνει κοινωνός του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης, η κάμψη τυχόν αντιστάσεων με κατάλληλη ενημέρωση και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων της κοινότητας στην ένταξη και συμμετοχή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη ζωή της κοινότητας.

Βασική επιδίωξη του σχεδίου επικοινωνιακής πολιτικής είναι η διαμόρφωση ταυτότητας του τοπικού προγράμματος αποϊδρυματοποίησης, έτσι ώστε να γίνει διακριτό και αναγνωρίσιμο από τη τοπική κοινότητα, ως ένα σύνολο παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην προαγωγή των δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στην κοινότητα, αλλά και στην αναβάθμιση των παρεχόμενων σε αυτήν υπηρεσιών σε ευάλωτες και όχι μόνο ομάδες πληθυσμού. Στο σχέδιο χρειάζεται να προσδιορίζονται οι επικοινωνιακοί στόχοι, τα μέσα πληροφόρησης και ένα σύνολο δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με την ενημέρωση και προβολή των στόχων του τοπικού προγράμματος αποϊδρυματοποίησης.

Το πλαίσιο στο οποίο θα βασίζεται η στρατηγική της επικοινωνιακής πολιτικής αφορά στη προβολή και την ανάδειξη των δικαιωμάτων κοινωνικής συμπερίληψης των παιδιών και των ηλικιωμένων από τα ιδρύματα στη κοινότητα και της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, καθώς και των στόχων του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης.

Ειδικότερα, η επικοινωνιακή στρατηγική χρειάζεται να βασίζεται και να αναδεικνύει συστηματικά:

- αφενός, το όραμα του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως των αναγκών υποστήριξής τους, να συμμετέχουν στην κοινωνία, επιτρέποντάς τους να

απολαμβάνουν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, ενδυναμώνοντάς τους και προάγοντας την ενεργή συμμετοχή τους ως πλήρεις πολίτες με ίσα δικαιώματα, και

- αφετέρου, τα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης σύμφωνα με τις Διεθνείς Συμβάσεις για τα Δικαιώματα του Παιδιού και των Ατόμων με Αναπηρία και της Διακήρυξης της Μαδρίτης για τους Ηλικιωμένους.

Η ενημέρωση και πληροφόρηση της τοπικής κοινότητας είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνει την χρήση τριών διαφορετικών κατηγοριών μέσων και μεθόδων προβολής. Στην πρώτη, εντάσσονται όλα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, όπως είναι οι εφημερίδες, τα περιοδικά, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και το διαδίκτυο. Στην δεύτερη, εντάσσονται οι προωθητικές ενέργειες, όπως είναι η παραγωγή εντύπων, αφισών, ενημερωτικών φυλλαδίων, δελτίων τύπου, αρθρογραφία, κ.α. Στην τρίτη, εντάσσονται οι ενέργειες άμεσης επικοινωνίας, όπως η συμμετοχή σε τοπικές κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, ημερίδες, συνέδρια, όπου προβάλλονται οι δραστηριότητες και οι παρεμβάσεις που έχουν σχέση με το πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης.

Προς τη κατεύθυνση αυτή και για τη μεγιστοποίηση του επικοινωνιακού αποτελέσματος είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται και άλλες επιλογές προβολής του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης. Τέτοιου είδους επιλογές είναι η ενεργοποίηση των ίδιων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία που δραστηριοποιούνται στη τοπική κοινότητα, η ενεργοποίηση του δικτύου συνεργαζόμενων φορέων που υποστηρίζουν τη προβολή των στόχων του προγράμματος, η προβολή θετικών παραδειγμάτων και επιτυχιών ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, η επιλογή ενιαίας εικαστικής ταυτότητας του προγράμματος ώστε να είναι αναγνωρίσιμο από το ευρύ κοινό της τοπικής κοινότητας.

Ομάδες στόχου της επικοινωνιακής πολιτικής του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης στη τοπική κοινότητα, ανάλογα με τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς που προκύπτουν, είναι τόσο το γενικό κοινό της κοινότητας όσο και ειδικές ομάδες.

Ενδεικτικά, σε αυτές συμπεριλαμβάνονται:

- το ευρύ κοινό,
- η ομάδα γειτνίασης,
- η τοπική αυτοδιοίκηση,
- δημόσιες υπηρεσίες,
- φορείς του κοινωνικού τομέα και μη κυβερνητικές οργανώσεις,,
- οργανώσεις ατόμων με αναπηρία,
- τοπικοί σύλλογοι (πολιτιστικοί, περιβαλλοντικοί, κ.α.),
- οικονομικοί φορείς και εταίροι,
- υπηρεσίες και φορείς υγείας και ψυχικής υγείας,
- υπηρεσίες και φορείς του τομέα της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς),
- διαμορφωτές κοινής γνώμης – μέσα μαζικής ενημέρωσης (τοπικά, πανελλαδικά),
- ειδικές ομάδες του τοπικού πληθυσμού (νέοι, γυναίκες, κ.α.).

Για την εξασφάλιση της πληροφόρησης και της ενημέρωσης σκόπιμο είναι να χρησιμοποιούνται ποικίλα επικοινωνιακά εργαλεία, ανάλογα με τις ανάγκες προβολής, το στόχο της ενημέρωσης και το κοινό, δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

Ειδικότερα στα επικοινωνιακά εργαλεία συγκαταλέγονται:

- **Έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό**
Ο σχεδιασμός φυλλαδίων αποτελεί απαραίτητο συστατικό της οποιας επαφής πραγματοποιείται, ανεξάρτητα από το σκοπό που αυτή επιδιώκει.
- **Ενημερωτικές συναντήσεις, εκπαιδευτικά σεμινάρια, ημερίδες**
Οι ενημερωτικές συναντήσεις εξασφαλίζουν την προσωπική επαφή με το κοινό και παράγουν δημοσιότητα, καθώς το ίδιο το κοινό γίνεται πολλαπλασιαστής του επικοινωνιακού μηνύματος. Τα εκπαιδευτικά σεμινάρια απευθύνονται σε ειδικές ομάδες με σκοπό την κατάρτιση και εκπαίδευση σε ζητήματα δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και καταπολέμησης των προκαταλήψεων και διακρίσεων.
- **Τηλεόραση - Ραδιόφωνο**
Τα τοπικά και πανελλαδικά ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά κανάλια εξασφαλίζουν ευρεία ενημέρωση σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο και με μια ενδεδειγμένη στρατηγική που θα ακολουθηθεί, δύναται η προβολή αυτή να επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα.

• **Τύπος**

Ο τοπικός τύπος εξασφαλίζει σε κοινότητες της περιφέρειας μια καθημερινή αναγνωσιμότητα και αποδεικνύεται αποτελεσματικό μέσο ενημέρωσης και προβολής δραστηριοτήτων στη τοπική κοινότητα. Μπορεί να αξιοποιηθεί μέσω καταχωρήσεων ή και μέσω αφιερωμάτων, συνεντεύξεων και σχετικής αρθρογραφίας.

• **Ιστοσελίδα**

Η δημιουργία ιστοσελίδας, που συνδυάζει επιστημονικές απόψεις με τρόπο κατανοητό στον γενικό πληθυσμό, είναι αποτελεσματικό μέσο. Μέσω της ιστοσελίδας είναι δυνατόν να προσφέρεται στους χρήστες ενημέρωση της ταυτότητας του φορέα και της υπηρεσίας, πληροφορίες για το πρόγραμμα αποϊδρυματισμού, ενημέρωση για τα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, πληροφόρηση για υπάρχουσες υπηρεσίες και κοινωνικές παροχές, ενημέρωση για σχετικές εκδηλώσεις, πληροφορίες για τις δυνατότητες εθελοντισμού, αλλά παράλληλα και η δυνατότητα να απευθύνουν και αιτήματα.

• **Μέσα κοινωνικής δικτύωσης**

Τα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter) στοχεύουν στη δημιουργία on-line κοινοτήτων με ενδιαφέρον στην προαγωγή των δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης. Τα εγγεγραμμένα μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να ανταλλάσσουν σχετικές πληροφορίες, δημιουργώντας υποστηρικτικά δίκτυα. Η διαχείριση των εν λόγω μέσων χρειάζεται να γίνεται από μέλη του προσωπικού που ανάλογα παρεμβαίνουν, κατευθύνουν, υποστηρίζουν.

2.5 Τοπική κοινωνική αλληλεγγύη και εθελοντισμός

Το κοινωνικό κεφάλαιο της τοπικής κοινότητας, που βασίζεται στην κοινωνική αλληλεγγύη και στο όραμα για τη κοινωνία των πολιτών, αποδεικνύεται σημαντική πηγή υποστήριξης των στόχων του αποϊδρυματισμού. Άτομα ή και ομάδες από τη κοινότητα είναι δυνατόν να αποδειχθούν πολύτιμοι συνεργάτες στη προσπάθεια της ένταξης και της συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στη κοινωνική της ζωή, ως υποστηρικτές των σχετικών προσπαθειών τους, ως συνήγοροι και ως διαμεσολαβητές τους με τη κοινότητα.

Ο εθελοντισμός είναι δραστηριότητα που χαρακτηρίζεται από την αυθόρμητη και μη υποχρεωτική προσφορά του ατόμου και την διάθεση του προσωπικού του χρόνου σε τομείς ανθρωπιστικής αλληλεγγύης, κοινωνικής υποστήριξης και υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Είναι μια στάση ζωής πράξεων αλληλεγγύης που στηρίζεται στην ελεύθερη βούληση και την ανιδιοτέλεια και ένας ρόλος που ταυτίζεται με αυτόν του ενεργού πολίτη σε μία κοινωνία αλληλεγγύης, ισονομίας και μη διακρίσεων. Οι άνθρωποι καθοδηγούνται στην εθελοντική προσφορά από το σύστημα των πεποιθήσεων και αξιών τους, όπως ο αλτρουισμός, η κοινωνική δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η αμοιβαιότητα, η ισότητα και άλλες προσωπικές και θρησκευτικές αξίες. Στο πλαίσιο της αποϊδρυματοποίησης, οι εθελοντές είναι δυνατόν να αποτελέσουν το συνδεδετικό κρίκο μεταξύ της υπηρεσίας υποστήριξης των ατόμων με αναπηρία και της τοπικής κοινότητας, λειτουργώντας ως ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό κοινωνικό υποστηρικτικό σύστημα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης.

Το ενδιαφέρον του εθελοντισμού στο τομέα της αποϊδρυματοποίησης, με συχνότητα περιοδική ή και μόνιμη, καλύπτει ένα ευρύ φάσμα υποστήριξης σε σχέση με τις ανάγκες των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης για κοινωνική συμμετοχή και της λειτουργίας των υπηρεσιών στο τοπικό πεδίο, όπως υποστήριξη:

- στη διαμεσολάβηση με τοπικά κοινωνικά δίκτυα,
- στη συμμετοχή σε δραστηριότητες στη κοινοτική ζωή,
- στη προαγωγή των σχέσεων και στην ανάπτυξη προσωπικού δικτύου υποστήριξης,
- στην εκπαίδευση και στη δημιουργική απασχόληση,
- στη διασύνδεση με πλαίσια εργασίας,
- στη συνοδεία στη κοινότητα, και
- στη παροχή υλικής και οικονομικής υποστήριξης για εξειδικευμένες δραστηριότητες.

Σύμφωνα με το σημαντικό ρόλο που είναι δυνατόν να διαδραματίσουν, η προσέλκυση εθελοντών χρειάζεται να εντάσσεται, σταθερά και κατάλληλα σχεδιασμένα στο έργο που επιτελείται στο πλαίσιο της αποϊδρυματοποίησης. Η συνεργασία με τους εθελοντές χρειάζεται να αναπτύσσεται οργανωμένα, συστηματικά και εποπτευόμενα.

Ειδικότερα, είναι διαδικασία η οποία εξελίσσεται σταδιακά με την προσέλκυση εθελοντών, την αξιολόγηση των υποψήφιων εθελοντών, την εκπαίδευσή τους και την εξέλιξη της συνεργασίας μαζί τους και τη παροχή υποστηρικτικής εποπτείας στο έργο τους.

1. Αναζήτηση και προσέλκυση εθελοντών

Η διαδικασία προσέλκυσης εθελοντών πραγματοποιείται τόσο με τρόπους ανεπίσημους, όσο και με επίσημους. Τα μέλη του προσωπικού χρειάζεται σε κάθε επαφή με κατοίκους ή φορείς της κοινότητας να τους προσκαλούν να γνωρίσουν τις δραστηριότητες της υπηρεσίας και να τους ενθαρρύνουν ως προς την παροχή της ενεργούς υποστήριξής τους. Επίσης, στη επικοινωνιακή πολιτική της υπηρεσίας χρειάζεται να δηλώνεται το ενδιαφέρον για τη ανάπτυξη συνεργασίας με εθελοντές, προβάλλοντας τις αξίες τις κοινωνικής αλληλεγγύης και τα οφέλη της συμμετοχής σε κοινωνική δράση. Στην διαδικασία αυτή οι ίδιοι οι εθελοντές είναι δυνατόν να λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά και να αποτελέσουν αποτελεσματικό μέσο της προώθησης του εθελοντισμού στην τοπική κοινότητα.

2. Αξιολόγηση

Οι εθελοντές από το ρόλο και το έργο που παρέχουν θεωρούνται άτυποι συνεργάτες. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας αναλαμβάνουν ειδικούς ρόλους, επιτελούν συγκεκριμένο έργο και συναλλάσσονται με τα μέλη του προσωπικού και τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης, καθώς και με τη τοπική κοινότητα. Ως εκ τούτου χρειάζεται να αξιολογούνται ως προς τις δυνατότητες που διαθέτουν σχετικά με τις απαιτήσεις αυτού του ρόλου. Κριτήρια αξιολόγησης εθελοντών είναι το κίνητρο, η διαθεσιμότητα και στοιχεία της προσωπικότητάς τους, ο τρόπος επικοινωνίας και η αλληλεπίδραση τους με τους άλλους, οι στάσεις τους προς τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων και η δυνατότητα που έχουν στη τήρηση εχεμύθειας.

3. Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση των εθελοντών σκοπό έχει τη κατάλληλη προετοιμασία τους ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στο ρόλο και το έργο που αναλαμβάνουν σύμφωνα με τις αρχές της αποϊδρυματοποίησης, των δικαιωμάτων των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και το πλαίσιο λειτουργίας της υπηρεσίας υποστήριξης. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης χρειάζεται να είναι ευέλικτο, σύμφωνα με τις δυνατότητες των εθελοντών, βιωματικό και να συνδυάζει τόσο ατομικές συνεργασίες όσο και οργανωμένες ομαδικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Οι θεματικές που είναι σκόπιμο να συμπεριλαμβάνονται στο πρόγραμμα εκπαίδευσης εθελοντών αφορούν στις αρχές της αποϊδρυματοποίησης, τα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, τις σχετικές κοινωνικές στάσεις και τις προκαταλήψεις, γνώσεις σχετικές με ειδικές ανάγκες υποστήριξης, τις αρχές και το κανονισμό λειτουργίας της υπηρεσίας υποστήριξης.

4. Εξέλιξη της συνεργασίας και εποπτεία

Η εξέλιξη της συνεργασίας με τους εθελοντές χρειάζεται να είναι συστηματική και οργανωμένη, ενταγμένη στα πλαίσια της λειτουργίας της υπηρεσίας. Τα μέλη του προσωπικού θα πρέπει να σχεδιάσουν και να δημιουργήσουν ένα κατάλληλο σύστημα συνεργασίας και υποστήριξης των εθελοντών στο έργο τους. Ειδικότερα, μέλη του προσωπικού αναλαμβάνουν ατομική συνεργασία με εθελοντές, σε τακτά διαστήματα οι εθελοντές έχουν τη δυνατότητα συνεργασίας με τον υπεύθυνο της υπηρεσίας, περιοδικά οι εθελοντές καλούνται να συμμετάσχουν σε συναντήσεις της ομάδας προσωπικού και ενθαρρύνονται να δημιουργήσουν ομάδα εθελοντών με την υποστήριξη του προσωπικού και να δραστηριοποιηθούν σύμφωνα με τους στόχους της.

Συμπεράσματα

Η αποϊδρυματοποίηση αποτελεί σημαντική στρατηγική εφαρμογή της πολιτικής για την προαγωγή των δικαιωμάτων των παιδιών, των ατόμων με αναπηρία και των ηλικιωμένων με ανάγκες υποστήριξης που διαβιούν σε ιδρύματα. Αποσκοπεί στην κατάργηση των ιδρυμάτων και την δημιουργία υπηρεσιών εντός της κοινότητας για την υποστήριξη της προαγωγής της πλήρους ένταξης και της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης από τα ιδρύματα στο δυναμικό κοινωνικό πεδίο της ζωής της τοπικής κοινότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της κοινότητας, οι διαστάσεις, η δομή, οι λειτουργίες και η δυναμική των σχέσεων που περιλαμβάνει, έχουν σημαίνουσα αξία και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις προσπάθειες της αποϊδρυματοποίησης.

Βασική προϋπόθεση της επιτυχίας είναι η τοπική κοινότητα με κατάλληλες μεθόδους να ενημερώνεται και να ευαισθητοποιείται ως προς τους στόχους της αποϊδρυματοποίησης και στα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης και να προετοιμάζεται να τα υποδεχθεί και να τα συμπεριλάβει ισότιμα στη κοινοτική ζωή.

Βέλτιστες πρακτικές προσέγγισης, προετοιμασίας και εμπλοκής της κοινότητας στις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης είναι:

1. Η εκτίμηση και η γνώση του τοπικού περιβάλλοντος στο οποίο πρόκειται να μεταβούν και να ενταχθούν τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης από το ίδρυμα μέσω διαδικασίας μελέτης κοινότητας που πραγματοποιείται στο στάδιο του σχεδιασμού του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό σκόπιμη είναι η σε βάθος συλλογή και ανάλυση δεδομένων σχετικά με την οργάνωση, τη δομή, τις λειτουργίες, τις αξίες, τη κοινωνική δικτύωση και το σύστημα κοινωνικής υποστήριξης της κοινότητας.
2. Η ενημέρωση της τοπικής κοινότητας για το πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης και η ανάπτυξη στρατηγικών συνεργασιών στο τοπικό πεδίο.
3. Η ευαισθητοποίησή της κοινότητας στα δικαιώματα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης, η καταπολέμηση των προκαταλήψεων και η αλλαγή των σχετικών αρνητικών στάσεων με εκστρατείες ενημέρωσης, εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες προαγωγής της αλληλεπίδρασης των ατόμων με και χωρίς ανάγκες υποστήριξης για τη δημιουργία φιλόξενων και χωρίς αποκλεισμούς κοινοτήτων.
4. Η κατάρτιση ενός σχεδίου κατάλληλης και αποτελεσματικής επικοινωνιακής πολιτικής με σκοπό η τοπική κοινότητα να γίνει κοινωνός του προγράμματος αποϊδρυματοποίησης, να καμφθούν οι τυχόν αντιστάσεις με ενημέρωση και να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες της κοινότητας στην ένταξη και ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης στην κοινοτική ζωή.
5. Η κινητοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου και της κοινωνικής αλληλεγγύης της τοπικής κοινότητας στην υποστήριξη των στόχων του αποϊδρυματισμού, μέσω της συνεργασίας με εθελοντές από τη κοινότητα, ως ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό κοινωνικό υποστηρικτικό σύστημα των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης.

Περισσότερη βιβλιογραφία

Abrams, D., Russell, P. S., Vauclair, C.M. and Swift, H. (2011) Ageism in Europe: Findings from the European Social Survey. Age UK: London. Available at: [https://kar.kent.ac.uk/29733/1/ID10704%20AgeUKAgeism%20Across%20Europe2011%20prepubReport\[1\].pdf](https://kar.kent.ac.uk/29733/1/ID10704%20AgeUKAgeism%20Across%20Europe2011%20prepubReport[1].pdf)

Adair, J. (1990) The challenge of innovation. Talbot Adair Press, England.

Brostrand, H.L. (2006) Tilting at Windmills: Changing attitudes towards people with disabilities, Journal of Rehabilitation, 72 (1), 4 -9.

Chenoweth L. (1998) Disability, deinstitutionalisation and discourse: An analysis of institutional reform policies in Queensland 1994 - 1996, Thesis, Queensland University of Technology.

Deal, M. (2006) Attitudes of disabled people towards other disabled people and impairment groups, Doctoral Thesis, City University London (Health Care Research Unity, School of Nursing and Midwifery).

EASPD (2021) Needs assessment protocol developed and adapted to Greek context, European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD), Brussels.

Eurochild (2012) De-institutionalisation: Myth Buster, Available at: https://issuu.com/eurochild_org/docs/di_myth_buster

European Commission (2019). Special Barometer 493: Discrimination on European Union. Brussels: European Commission.

European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care (2012) Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care Brussels. Available at: <https://deinstitutionalisation.com/eeg-publications/>

European Union Agency for Fundamental Rights (2018) From institutions to community living for persons with disabilities: perspectives from the ground. Available at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-from-institutions-to-community-living-ground-perspectives_en.pdf

Garvin, C.D. and Tropman, G. (1992) Social work in contemporary society, Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall.

Gilmore, L., Campbell, J., & Cuskelly, M. (2003). Developmental expectations, personality stereotypes, and attitudes towards inclusive education: community and teacher views of Down syndrome. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50(1), 67-78.

Greek Ombudsman - Children's Rights Circle (2011) Conclusion: Operating conditions of the Social Care Unit for children with disabilities "Children's Care Centre of Lechaina", Greek Ombudsman, Athens.

Hannon, F. (2007) Literature review on attitudes towards disability, National Disability Authority, Dublin.

Huskin, P.R., Reiser-Robbins, Ch. and Kwon, S. (2018) Attitudes of undergraduate students toward persons with disabilities: Exploring effects of contact experience on social distance across ten disability types, *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 62(1), 53-63.

KAPA RESEARCH (2013) Έρευνα για τα άτομα με αναπηρία, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Αθήνα. <https://www.esamea.gr/projects-tenders/studies>

Kleeman, J. and Wilson, E. (2007) Seeing is believing: changing attitudes to disability. A review of disability awareness programs in Victoria and ways to progress outcome measurement for attitude change, Scope VIC, Box Hill Vic.

Kozma, A., Mansell, J., Beadle-Brown, J. (2009) Outcomes in different residential settings for people with intellectual disability: A systematic review, *American Journal of Intellectual and Developmental Disabilities*, 114, 193-222.

Officer, A. and de la Fuente-Núñez, V. (2018) A global campaign to combat ageism. *Bull. World Health Organ.*, 96: 295. Available at: <https://www.who.int/bulletin/volumes/96/4/17-202424.pdf?ua=1>

Olson, J.M., Zannam, P. (1993) Attitudes and attitudes change, *Annual Review of Psychology*, 44, 117-154.

Opening Doors (2017) Deinstitutionalisation of Europe's children: Questions and answers, Available at: <https://www.eurochild.org/uploads/2021/02/Opening-Doors-QA.pdf>

Ragan, A.M. and Bowen, A.M. (2001) Improving attitudes regarding the elderly population: The effects of information and reinforcement for change, *The Gerontologist*, 41 (4), 511-515.

Randle, M. and Reis, S. (2017) Changing community attitudes toward greater inclusion of people with disabilities - A Rapid Literature Review, *Disability Inclusion and Volunteering*, Australia.

The Institute on Independent Living (1996) Disability awareness in action. Available at: <https://www.independentliving.org/docs2/daakit32.html>

Thompson, D., Fisher, K.R., Purcal, C., Deeming, C. and Sawrikar, P. (2012) Community attitudes to people with disability: Scoping Project. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2014423>

Triandis, H.C., Adamopoulos, J., Brinberg, D. (1984) Perspectives and issues in the study of attitudes In R.L. Jones (Ed.), Attitudes and attitude change in special education: Theory and practice. Reston, VA: The Council of Exceptional Children.

Tsiantis, J., Kordoutis, P., Kolaitis, G., Perakis, A. and Asimopoulos, H. (1995) The psychosocial dynamics of change at Leros PIKPA, British Journal of Psychiatry, Supplement 167 (28), 46-55.

Walsh, P. N., Emerson, E., Lobb, C., Hatton, C., Bradley, V., Schalock, R. L., & Moseley, C. (2010) Supported accommodation for people with intellectual disabilities and quality of life: An overview. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 7(2), 137-142.

Warren, R. (1978) Social change and human purpose, Rand Mc Nally College Publishing, Chicago.

Wenocur, S. and Belcher, J. R. (1990) Strategies for overcoming barriers to community – based housing for the chronically mentally ill, Community Mental Health Journal, 26(4), 319-333.

White, M.J., Jackson, V., Gordon, P.J. (2006) Implicit and explicit: Attitudes toward athletes with disabilities, Journal of Rehabilitation, 72 (3), 33-40.

Ασημόπουλος, Χ. (2006) Από την προκατάληψη στον κοινωνικό αποκλεισμό: Οι αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών στη ψυχιατρική μεταρρύθμιση. Κοινωνική Εργασία, 84: 225-240.

Ασημόπουλος, Χ., Μαργαριτίδου, Μ., Μαυρομάτη, Α., Παρασχάκη, Μ. Ε., & Ψαρά, Ι. (2009). Παιδιά με αναπηρίες σε ιδρύματα στην Ελλάδα: Το φαινόμενο της παραμέλησης και κακοποίησης από το θεσμό. Κοινωνική Εργασία, 94, 105-121.

Ε.Σ.Α.με Α. (2017) Εθνική Έκθεση για την Αναπηρία Α' έτους 2017, Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας, Αθήνα.

Ε.Σ.Α.μεΑ. (2012) Εγχειρίδιο σε θέματα διάκρισης και εύλογων προσαρμογών για εργαζόμενους με αναπηρία: Καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Αθήνα.

Ε.Σ.Α.μεΑ. (2019) 6ο ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ: «Ειδικό Ευρωβαρόμετρο για διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Στάσεις και αντιλήψεις για την αναπηρία στην Ελλάδα και την Ε.Ε.».

Ζαϊμάκης, Γ. (2002) Κοινοτική Εργασία και Τοπικές Κοινωνίες, Ανάπτυξη, Συλλογική Δράση, Πολυπολιτισμικότητα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Συνήγορος του Πολίτη - Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού (2011) Πόρισμα: Συνθήκες λειτουργίας της Μονάδας Κοινωνικής Φροντίδας για παιδιά με αναπηρίες «Κέντρο Περίθαλψης Παίδων Λεχαιών», Συνήγορος του Πολίτη, Αθήνα.

European Association of Service providers
for Persons with Disabilities

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑΣ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Καταχώρηση Εργασίας: Ευρωπαϊκή Ένωση Παρόχων Υπηρεσιών για Άτομα με Αναπηρία (EASPD), Βρυξέλλες, Ιούνιος 2021.

Πνευματικά δικαιώματα: © EASPD 2021. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Κανένα μέρος αυτής της δημοσίευσης δεν μπορεί να αναπαραχθεί, να αποθηκευτεί ή να εισαχθεί σε ένα σύστημα ανάκτησης χωρίς την προηγούμενη άδεια των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

©Andre Ouellet
©Aathan Dumlao

Το παρόν έντυπο εκδόθηκε με την οικονομική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΓΔ Μεταρρυθμίσεων) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι πληροφορίες που περιέχονται στο παρόν έντυπο δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.